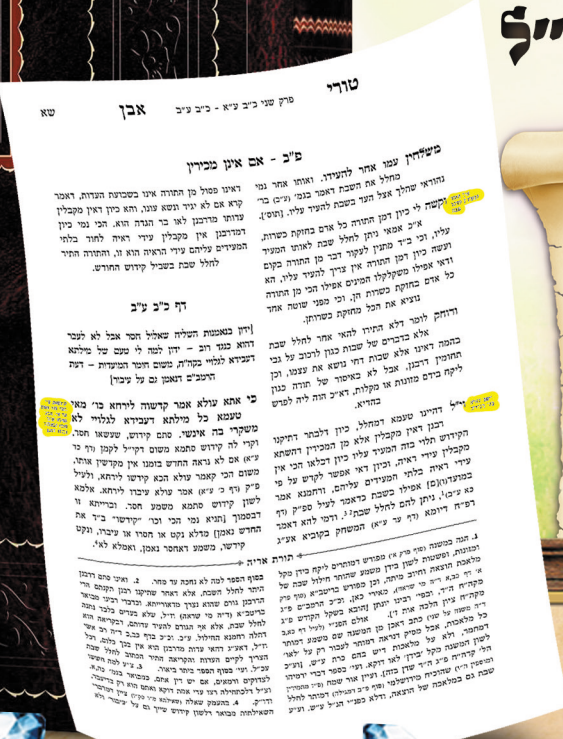

הביאו את האוצר אל בתיכם!

הופיע לאחר 238 שנה!

מהדורא חדשה ומפוארת של ספר טורי אבן על מסכת ראש השנה השלם והמפואר מרבנו בעל השאגת אריה זצ"ל

מוגה מחדש עם פיסוק וקיטוע ומראי מקומות.

עם אוצר "תורת אריה" של "אלפיי" הערות והארות מלוקטים מתוך ספרי הראשונים והאחרונים, להאיר את דבריו, עם ברוך טעם וקונטרס אחרון מוגה ומתוקן, עם השלמות משו"ת שאגת אריה, וטורי אבן, וגבורת ארי, עם אזניים, ומפתח ערכים מורחב

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

הפצה בארה"ב: ohvseforim@thejnet.com
הפצה בארץ ישראל: be2591@012.net.il בציון

יצא לאור
ע"י מכון
שאגת אריה
ליקוואוד

דף ט"ז ע"א

[ידון בפ"י הר"ן איך נידון בארבעה פרקים בשנה, והא הכל נידונים בר"ה, ומיישב]

בארבעה פרקים בשנה העולם נידון. הקשה הר"ן כיון דאדם נידון בראש השנה ודאי על כל המאורעות שלו דנין אותו על תבואתו ופירותיו ושאר עסקיו, וכיון שכן הכל נידון בראש השנה¹⁰⁷³. ותירץ שג' דברים הללו¹⁰⁷⁴ נידונים לכל העולם בג' זמנים האלו השנויים במשנתנו, וילפינן הכי מדאמרה תורה לצבור שיביאו בזמנים הללו שמרצין עליהן [כל] א' א' בזמנו, אבל בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו אחד אחד וגוזרין עליו חלקו מדברים הללו. [ע"כ מהר"ן]¹⁰⁷⁵.

וקשה לי א"כ הא דתניא בגמ' תבואה שאירע בה קרי או אונס קודם פסח נידונית לשעבר, מתבואות של כל העולם מיירי, ולא בשל יחיד¹⁰⁷⁶, ואינו במשמע. ועוד דומיא דאדם שאירע בו קרי או אונס דמתני בסיפא מאדם יחיד איירי, ה"נ רישא דתבואה נמי בשל יחיד מיירי.

ועוד קשה לי אם איתא שבג' זמנים הללו דין הכלל, ובראש השנה בפרט, והא דין של פסח מפסח לפסח ושל ראש השנה מראש השנה לראש השנה. א"כ דין הכלל של פסח כלה באמצע שנה של דין הפרט של ראש השנה העבר, נמצא

מפסח עד ראש השנה דלהבא קדים דין הפרט לדין הכלל. ותו דין הכלל למה לי מפסח עד ראש השנה דלהבא דהא בדין הפרט דין הכלל נכלל בו ממילא וכלל למה לי. ותנא קאמר תבואה שאירע בה קרי או אונס קודם פסח נידון לשעבר, לאחר פסח נידון להבא, משמע דמקרה התבואה בקודם פסח ובאחר פסח דוקא תליא, ואם איתא הא לא תליא מקרה התבואה מפסח ועד ראש השנה בפסח כלל אלא ע"י דין הפרט של ראש השנה שלעבר נידונית עד ראש השנה הבא ולא תליא בדין הפסח אלא מראש השנה דלהבא עד הפסח דלהבא דלפי דין כלל פסח העבר נידונית בפרט בראש השנה עד פסח דלהבא. אבל בפסח דלהבא עד ראש השנה דלאחריו כבר קדים דין הפרט דראש השנה לדין הכלל של פסח זה שהוא לאחריו ונמצא לעולם חוזר חלילה מראש השנה עד פסח נידון הפרט ע"פ דין הכלל של פסח שעבר ומפסח עד ראש השנה שלאחריו נידון הפרט על פי דין של ראש השנה וממילא דין הכלל נכלל בדין הפרט וא"צ לזמן זה דין כלל לגמרי. וזה קשיא נמי על דין פירות האילן ומים של עצרת וחג.

ואפשר לומר שבראש השנה אין גוזרין חלק קצוב ליחיד שיהיה לו חלק כך וכך, אלא חלק פרט מערך חלק הכלל של ציבור, כגון אחד מריבוא וכיוצא בו יהי' לפלוני, וחלק הכלל של ציבור מן פסח עד ראש השנה דלהבא צריך הפרט להכלל דפסח שלפניו. שאע"פ שפסקו חלק היחיד מראש

* תורת אריה *

השנה נידון על הכל גם על תבואה, ולכן נתקשה בזה, ויישב שבג' זמנים הללו עושה ריצוי לדברים הללו שיהיו בעולם, ובראש השנה נידון כל א' כמה חלק יקבל. עי' בריטב"א (כאן) שהק' על הא דאומרים "ועל המדינות בו יאמר איזו לרעב איזו לשובע, דמשמע דבר"ה דנין על השובע ועל הרעב, ולא בפסח". ויישב דרעב ושובע דאמרינן התם היינו רעב של מהומה שהבריות אוכלין ואינן שבעין וזה דין האדם בעצמו בר"ה, אבל דין ריבוי התבואה או מיעוטה, בפסח הוא, וכן פר"ת. אך הריטב"א עצמו ציין דזה פלוגתא בירושלמי, ונקט להלכה דדין התבואה הוא בתשרי ע"ש. וע"ע בדרשת הרמב"ן (פ"ה) שכתב כהריטב"א והוסיף, מ"מ דרשא דר' עקיבה אמת הוא מפני מה אמרה תורה הביאו לפני עומר בפסח וכו' שרצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל שיתרצו לפניו בכל מין ומין בזמנו כדי שיכתבם לזכות "בשעת הדין בראש השנה" ע"ש בכל דבריו. ¹⁰⁷⁶. דיחיד

שהפריש מעשר ראשון ותרומה, דכולהו טבולים למעשר שני מן התורה, ולא שמענו חידוש כזה, ואדרבה מצאנו איפכא בפ"ז דדמאי (מ"ה) היו לו תאנים של טבל כו' הרי הן תרומה, ועשר מעשר ראשון, ותשע מעשר שני כו', הרי דמפריש מעשר שני רק על הנשאר אחר הפרשת תרומות ומעשרות וכו', ע"כ מאור שמח, וע"ש עוד. וע"ע גם במל"מ (מעשר שני פ"א ה"ב) שתמה על הסמ"ג דאין לחלק כן ע"ש, ועי' חזו"א (שביעית סימן ז' אות כה) שגם כן האריך להקשות על שיטות אלו, ועי' גם בתועפות ראם על היראים. ¹⁰⁷³. מקונטרס אחרון. י"ל דוקא דין פירות ותבואה ומים דשייך לכלל העולם נידון בד' פרקים מטעם דהעולם נידון אחר רובו ויחיד מכריע את העולם כולו, משא"כ שאר ענינים שאפשר לדון כל אחד בפרט, נידונין בראש השנה (ע"כ מקונטרס אחרון). [א.ה. לפי זה אכן בפסח נידון על התבואה ממש. ועי' לקמן מראשונים עוד תירוצים]. ¹⁰⁷⁴. תבואה פירות ומים. ¹⁰⁷⁵. הר"ן נקט דבראש

השנה שלעבר עד שלהבא מ"מ עד פסח נוטל חלקו משל ציבור כפי גזר דין של ציבור בפסח דלעבר ומפסח דלהבא עד ראש השנה נוטל חלקו כפי ערך דין של ציבור בפסח זה. וכה"ג דין פירות אילן של עצרת ודין המים של חג הוא על דרך זה. וברוך היודע אמת.

[דן דהתחלת דין בפסח וסוכות ביום א', וגזר דין ביום ז' - דומיא דר"ה דתחילת דין בר"ה וגזר ביוה"כ]

בפסח על התבואה. לא נתברר לי איזה יום מז' ימי הפסח הוי דין זה. וליכא למימר ביום ראשון של פסח, [ד]הא עומר מרצה על התבואה כדאמרינן בגמ' אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כו' וזמן הבאתו הוא ביום ב' של פסח, ואי אפשר שירצה אחר גזר דין¹⁰⁷⁷. וליכא למימר נמי

מתי יום
הדין בפסח

שהדין באחד מהשאר ימי הפסח. דא"כ לא היה לו לתנא לסתום אלא לפרש איזו יום הוי¹⁰⁷⁸. ואי נימא שהדין נמשך כל ז' ימי הפסח מקצתן ביום זה ומקצתן ביום זה, קשה לי (דלמא) [דלמא] זמן הבאת עומר ביום ב' ולא ביום א' לרצות נמי על הנדונים ביום זה.

ועוד לפי"ז יש לתמוה קצת איך שדין בני אדם עצמן שהוא בראש השנה אינו נמשך אלא יום א' בלבד¹⁰⁷⁹ ודין התבואה יהיה נמשך ז' ימים.

ונראה לי דתחילת דין התבואה הוי ביום א' של פסח וגמר דין ביום אחרון, וימים שבינתיים ליכא דין כלל, והוה ליה דומיא דאדם דתחילת דין שלו הוא בראש השנה וגזר דין שלו ביום הכפורים לתנא דידן כדאמר בגמרא^{1080 1081 1082},

§ תורת אריה §

דיש דין בתרי הימים. וע"ע בזה בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סוף סימן תכ"ו. ¹⁰⁸⁰. וכן משמע פשוט לשון הגמ' ואדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים. ולא הזכיר עשרת ימי תשובה. אך צ"ע מגמ' לקמן דף יח, א דרשו ה' בהמצאו אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ. וצ"ל דזהו לענין תפילה ותשובה לא לענין דין, ועי'. ¹⁰⁸¹. אמנם בטור (סי' תקפ"ב) הקשה, מדוע אין אומרים ובכין תן פחדך כל עשרת ימי תשובה, מ"ש זה התוספת שבברכת קדושת השם ממה שמוסיפין באבות וגבורות, ונשאר בקושיא, ע"כ. משמע שכל עשרת ימי תשובה הם ימי דין. ובשו"ת שיח יצחק (סי' רע"ו) כ' שראה בכת"י על טאו"ח לגאון אפי רברבי ז"ל שיישב, "דיש לומר דנהגו כן דאימת פחד הדין שייך דוקא בר"ה וביוה"כ דהם ימי דין בפרט" ע"כ. הא מיהא כל עשרת ימי תשובה הם ימי הדין. וכ"כ הריטב"א (תענית יב, ב) דכל עשרת ימי תשובה הם ימי הדין. וכ"כ בלבוש סי' תקפ"ב ס"ב. ועי' מהרש"א (ד"ה ג' ספרים) דאם זכו נכתבין באותן ימים ונחתם ביוה"כ, והיינו בתוך העשרת ימי תשובה, והם ימי הדין ע"כ. ומבואר דאפשר ליכתב לטובה בכל עשרת ימי תשובה ע"ש. וכעין זה כתב במהר"ם שיק או"ח סי' ש. וע"ע בהגר"א (או"ח סי' תקפ"ב סק"ד) דכל עשרת ימי תשובה מבקשים כתבנו דאפשר לגזר דין ליקרע ויכתב ויחתם ביום הכיפורים לחיים, ע"ש, הרי דכל עשרת ימי תשובה הם ימי דין דנקרע הגזר דין ע"ש. וע"ע בסוף הספר. ¹⁰⁸². וצ"ע מהו ענין גזר דין של פסח ביום אחרון דוקא, ותו אם שבו אחר יום א' האם משני הדין, וצ"ע. ולענין דין ר"ה ויוה"כ, עי' בריטב"א (ד"ה ה"ג אמר רבא) דבראש השנה רואין אם הוא זכאי או חייב, אבל אין גוזרין עליו "להענישו בדינו עד יום הכיפורים"

בר"ה. ¹⁰⁷⁷. נקט שמה שהתבואה מתברכת בהבאת הקרבן הוא ענין של ריצוי, ובדיבור הקודם הביא רבינו כן מהר"ן. וכן מבואר ברמב"ן בדרשה לר"ה (פרק י') שהוא כדי שיתרצו לפניו. אמנם החינוך (מצוה שב) כ', וז"ל, משרשי המצוה [של עומר] כדי שנתבונן מתוך המעשה החסד הגדול שעושה השם ברוך הוא עם בריותיו לחדש להם שנה שנה תבואה למחיה, לכן ראוי לנו שנקריב לו ברוך הוא ממנה, למען נזכור חסדו וטובו הגדול טרם נהנה ממנה, ומתוך שנהיה ראויין לברכה בהכשר מעשינו לפניו, תתברך תבואתנו ויושלם חפץ השם בנו, שחפץ מרוב טובו בברכת בריותיו. ונצטוינו בזה בשני של פסח ולא בראשון, כדי שלא נערב שמחה בשמחה, כי הראשון נכון לזכר הנס הגדול שהוציאנו ברוך הוא מעבדות לחירות, מיגון לשמחה עכ"ל. נקט דמתברך במה שמקריבים מתוך שמחה והודאה. ולפי"ז אולי עומר אינו שייך דוקא לדין דפסח אלא יתברך גם אחר הדין ודו"ק. ועי' לקמן בר"ה א"ר יהודה כעין זה. [וכן נראה מהחינוך מצוה צז, שדימה ענין לחם הפנים שע"י מתברך הלחם, למש"כ בגמ' כאן. ומבואר דאין הברכה קשורה למה שהוא יום דין, ועי' ברבינו בחיי בראשית כז, דן]. ¹⁰⁷⁸. צ"ע דלכאורה מסתברא דיום הבאת העומר הוא יום הדין. ¹⁰⁷⁹. עי' ביצה (דב, דיום שני של ר"ה הוא רק מנהג אבותינו בדינו ע"ש, וא"כ מסתברא שאינו יום הדין. ועי' בעל המאור (ביצה ג, א מדפי הרי"ף) דבארץ ישראל היום אין צריך לעשות ב' ימים ר"ה ע"ש. אמנם בזהר (פרשת פנחס דף רל"א ע"ב) איתא וז"ל, תנן ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו, יום ביומו מאי היא, אלא הני תריין יומין דר"ה, אמאי תריין יומין, בגין דאנון תרי בי דינא דמתחברין כחדא, דינא עילאה דאיהו קשיא, בדינא תתאה דאיהו רפיא עכ"ל, הרי

תחילת דין
ביום א' גמר
ביום אחרון

מהו לשון
נידונין

ובחג נידונין על המים. נראה לי הא דלא קאמר בחג על המים, כמו בפסח על התבואה ובעצרת על פירות האילן, וקאי אד' פרקים בשנה העולם נידון דרישא. נידונין דתני בחג למה לי. י"ל הואיל ואפסקי בקרא דהיוצר יחד לבס, הדר ונקט נידונים^{1087 1088}. ומתוך הירושלמי (כאן ריש ה"ג) משמע לי טעם אחר, (ויתבאר בשה"ס¹⁰⁸⁹).

והבאת עומר ביום ב' כיון דהוי קודם גזר דין שלו שפיר דמי, ואף על גב דמיום הבאתו עד גזר דין עדיין כמה ימים לבא, כיון שהם ימים מועטים לית לן בה. וכן יש לומר גבי ובחג נדונין על המים כהאי גוונא, דתחילת דין ביום א' של חג וגזר דין בז' בו^{1083 1084 1085}. (ובגמ' אפרש עוד¹⁰⁸⁶).

תורת אריה *

היא בשמיני עצרת [ע"י רש"ש שם]. אמנם בספר הערות שם פי' דע"כ כוונת רש"י לליל שמיני, ואתמול היינו הושענא רבא ע"ש. וע"י בספר חסידים (אות תנ"ג) שכ' וז"ל, בליל הושענא רבא חותמין ולכך נקרא בצאת השנה, ובשמיני עצרת גוזרין על הגשמים כמה יתפרנסו החיים. **1085**. מריפ"פ. אישתמיטתיה דברי הירושלמי כאן במקומו (פ"א ה"ג) רחב"ב בעי תבואה שלקה בערב פסח מאיזה דין לוקה, אין תימר משתא דעלת עד כדין לא עלת וכו', ע"ש היטב דמבואר דביום ראשון של פסח התחלת וגמר דין. והילכך לא מיבעיא ליה אלא כשלקה בערב פסח אבל ביום ראשון פשיטא ליה דמשתא דעלת. ולפי"ז גם מאי דאמרין בגמרא דידן קודם הפסח נדונית לשעבר היינו קודם יום ראשון של פסח ולאחר הפסח היינו אחר יום הראשון של פסח, דכיוצא בו בתלמודא דידן רפ"ק דתענית דף דב, ע"ש. ובזה לא קשיא מידי מה שנתקשה שם הרב ז"ל לקמן בסמוך. (ע"כ מריפ"פ). [א.ה. וצ"ב לשי' הירושלמי למה מביאין העומר ביום ב' אחר הגזר דין, וע"י ערוך לנר מה שיישב שאחר שנגזר דין כללי על כל העולם יש עוד דין פרטי לישראל]. **1086**. לא מצאתי. **1087**. ע"י בסוף הספר הערת הקונטרס אחרון. **1088**. בערול"נ (ד"ה במתניתין נדונין על המים) הק', ק"ל הרי כל גידול תבואה ופירות תלי במים כדכתיב ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן את פריו וכן אמרין תענית (בב, גשמיכם היינו פרנסה, א"כ איך אפשר שאחר שגדון בפסח על התבואה ובעצרת על פירות האילן, יהיה דין בחג על המים, הרי בלא מים אין תבואה ואין פירות וא"כ הכל תלוי בדין זה - ויש לומר דתנא נקט סדר הרגלים כמו שכתוב בתורה שהקדים חג המצות וחג השבועות לחג הסוכות, אבל באמת דין "המים קדים בחג הסוכות", ואחר כן יהיה דין בפסח על שאר מאורעות שבתבואה ובעצרת על פירות האילן, ואולי מטעם זה כפל בחג הסוכות נדונין לרמז שדין זה קדום לפסח ועצרת. ומתורץ בזה מה שדקדק הטורי אבן כנ"ל ע"כ. במרומי שדה יישוב, ונ"ל דלכן דייק בראש השנה למימר לשון עוברין משום דאינו אלא העברה בעלמא דהגמר דין ביוה"כ, משא"כ באינך תלתא ולכן חזר ותנא בחג נידונין וכו', דהו"א דקאי על עוברין וכו' ע"כ. בדרשות עונג יו"ט ליקוטים יישוב קושית רבינו, דבא לרמז הגמ' בתענית (טא) מטר בשביל יחיד פרנסה בשביל רבים, לכן בהני ג' פרקים תנן העולם נדון, והכוונה העולם נדון אחר רובו, דהני

ע"כ. אמנם ע"י בהגר"א (סי' תקפ"ב סקכ"ד) "דאע"פ שנכתב, אם חזר בעשרת ימי תשובה 'נקרע הגזר דין', ונכתב ונחתם ביוה"כ לטובה, וזהו התועלת דאינו נחתם עד יוה"כ וכו', וזה שמבקשין בעשרת ימי תשובה וכתבנו כו', ליקרע גזר דין ויכתבנו לחיים ולכן אין לאומרו ותחתם אלא תכתב" עכ"ל. ואם לא חזר נשאר הגזר דין של ראש השנה. וכ"כ בשפת אמת דיש דין ו'פסק' כבר בר"ה, אלא שיכול להשתנות עד יוה"כ ע"כ. ובביאור מעלת גמר דין ביוה"כ ולא נגמר הדין כולו בר"ה, ע"י בהגר"א שיש הזדמנות לחזור בתשובה. וע"י בפנ"י (ע"ב ד"ה אמר ר' כרספדאי), דביוה"כ הקב"ה דן בעצמו ואז 'מטה כלפי חסד', וזהו מעלת יוה"כ על ר"ה ע"ש בכל דבריו. עוד י"ל דמביאין מהאר"י, דבר"ה הוא דין קשה וצדיקים נחתמים לאלתר, אבל ביוה"כ הדין לא קשה, ולכן הבינונים נחתמים רק אז ע"כ, וע"ע בפנ"י הנ"ל. עוד י"ל דלקמן (ע"ב בד"ה צדיקים גמורים), כתב רבינו דבעשרת ימי תשובה אפילו 'זכות קל' מהני להכריע הכף, וכ"ש ביוה"כ עצמו יום מחילה דזכות קל מהני ע"ש. **1083**. הנה הדין של פסח וסוכות הוא על הציבור ולא היחיד, [ע"י לעיל ד"ה בארבעה מהר"ן], וא"כ אין חילוקי דינים של צדיקים בינונים ורשעים, אלא לכאור' יש דין אחד בלבד לכל הציבור, ואם כל הציבור הם צדיקים או רשעים, לכאור' צריך הדין להחתם מיד ביום א' וכמו בדין דר"ה דצדיקים ורשעים נחתמין מיד. וא"כ יוצא לכאור' דלא תמיד תהיה חתימה בסוף החג, אלא לפעמים תהיה החתימה מיד, אבל נראה דא"א לומר כן, דא"כ לפעמים אין מקום להבאת העומר וניסוך המים בשאר ימים. וצ"ע. **1084**. מה שנקט שהגזר דין הוא בז' דסוכות, כן מבואר בטור ושו"ע (או"ח סי' תרס"ד) בהושענא רבה נוהגין שמרבין מזמורים כמו ביו"ט וכו' ומרבים קצת בנרות כמו ביום הכיפורים לפי שבחג נדונין על המים והכל הולך אחר החתום עכ"ל, וכ' הב"ח שם "גם האחרונים בחיבוריהם כתבו שביום זה הוא 'גמר חתימה' כמה מים צריכין לקרקפתא דגברא" ע"כ. ובביאור הגר"א שם ג"כ ציין לדברי הטור וכו', והוסיף דקי"ל כת"ק במס' סוכה מב, [ורמב"ם תמידין ומוספין פ"י ה"ו] דניסוך המים כל שבעה ע"כ. וע"ע אורחות חיים (תפילת המועדים פי' ט"ז) דנידון בהושענא רבה. ובמהרש"א (תענית בב, ד"ה בשני) כ' רמז מהפסוקים שביום שביעי של חג הוא גמר דינו ומשפטו של המים. עיי"ש. אולם ע"י רש"י (יומא כא, ב ד"ה מוצאי) שמשמע דחתימת הדין

פסיקא ליה, משום דפסח גופיה יש חילוק קודם יום אחרון לשעבר, וביום אחרון להבא.

[עד יוה"כ נידון לשעבר – הן באדם הראשון בעשרת ימי תשובה של שנה ראשונה מה היה אז – הן דכל דברי הגמ' דנידון לשעבר הוא רק בבינונים, לא בצדיקים שנחתמים לאלתר]

קודם יוה"כ נידון לשעבר. בע"כ האי תנא ס"ל כמ"ד בסמוך אדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ, והאי נידון לשעבר ולהבא דקאמר היינו גזר דין ולא תחילת דין, דאי תחילת דין קאמר תקשה ברייתא זו מני.

ומדתלה לזמן הדין ביוה"כ, דקודם לו לשעבר ואחריו להבא, אלמא גזר דין הוא מיום הכפורים ליוה"כ, וממילא ש"מ דתחילת דין של ראש השנה הוי מיוה"כ שלאחריו עד יוה"כ של שנה הבאה וימים שמיום ראש השנה זה עד יוה"כ שלאחריו נידון לשעבר¹⁰⁹¹, וכן חוזר חלילה כל שני העולם, ולא נשתנה זה אלא בתחילת דין הראשון של בריאת העולם בראש השנה הראשון לבד. שבע"כ היה תחילת דין מראש השנה הזה עד יוה"כ השני וגזר דין מיוה"כ ליוה"כ כדרך כל השנים.

אלא שאני מגמגם קצת, קרי או אונס שאירע לאדם בראש השנה הראשון עד יוה"כ אימת הוי גזר דין שלו. מיהו אין לחוש בכך כיון שלא היה כי אם בני אדם מועטים אולי לא אירע להם שום מקרה. א"נ הדין היה בשעת המקרה כמו שנגזר מיתה על אדם הראשון באכילת עץ הדעת ולא ביום

[הן בפסח האם נידון לשעבר או להבא – וכן בעשרת ימי תשובה מהו האם לשעבר או להבא – דין יוה"כ הוא בג' שעות של היום, וכן לענין פסח כן]

קודם הפסח נידונית לשעבר כו'. קשה לי דיוקא אהדדי, דקאמר קודם פסח לשעבר, הא תוך הפסח להבא. ואח"כ אמר לאחר הפסח להבא הא תוך פסח לשעבר, והכי נמי קשה בסיפא גבי אדם שאירע בו קרי או אונס דקאמר קודם יוה"כ נידון לשעבר, הא ביוה"כ להבא. ואח"כ אמר לאחר יוה"כ להבא, הא ביוה"כ גופא לשעבר. מיהו הא דאדם יש לומר דודאי גזר דין דיוה"כ דומה לתחילת דין של ראש השנה דאמר בפ"ק דע"ג (דף ד' ע"ב) לא ליצלי אינש צלותא דמוסף בתלת שעתא קמייטא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד דילמא כיון דמיפקיד דינא דילמא מעיינו בעובדיה ודחפי ליה מידחי.

וחכי נמי גזר דין דיום הכיפורים הוי בג' שעות ראשונות של יום, והשתא יום הכיפורים גופיה לא פסיקא ליה, דמי שאירע בו דבר קודם ג' שעות נידון לשעבר, לאחר ג' שעות נידון להבא¹⁰⁹⁰.

וה"נ י"ל גבי דין של תבואה בפסח, אין הדין בלילה, אלא בג' שעות ראשונות של יום, נמצא פסח גופיה לא פסיקא ליה.

ולמאי דפרישית [בדיבור הקודם] דתחילת דין התבואה הוא ביום א' של פסח וגזר דין ביום אחרון, ודאי הכל הולך אחד גזר דין כדאמר גבי אדם בסיפא קודם יוה"כ נידון לשעבר, לא

❦ תורת אריה ❦

החמורות) שכתב, דיוה"כ מכפר כל שעה וכל רגע ע"כ. וע"ע בתוס' שבועות יג, א ד"ה דעבד, דהביא י"מ דיוה"כ מכפר בסוף היום ע"ש. ובריטב"א ור"ן שם כתבו דהלכה שמכפר משתחשך. [1091. ולפי"ז בכלל הדין דר"ה זה גם אם ימות עד יוה"כ הבא [ולא רק עד ר"ה הבא] וכ"ז בבינוני. עי' להלן בירושלמי בפירקין (ה"ג, דף ז' ע"א) איתא וז"ל, אלו שמתים מר"ה ועד יוה"כ מאיזה דין הם מתים (מדין שנדונו בר"ה שעבר או מדין שנדונו בר"ה זה) אין תימר משתא דעלת עד כדון לא עלת (אם תאמר משנה הנכנסת הרי עד עכשיו לא נכנס זמן גמר דין להענישו שהוא יוה"כ) אין תימר בשתא דנפקא (אם תאמר משנה היוצאת דהיינו מראש השנה של שנה שעברה) "הכך הוון מורכין כל שתא ממות כדון". (האיך היו מאריכין כל השנה ממות כמו זה, דכיון דנחתם דינו בר"ה שעבר, א"כ ודאי נחתם הדין שראוי ליגזור עליו ביוה"כ עונש שימות בתוך השנה דהיינו

ג' פרקים הוי פרנסה שהוא בשביל רבים. אבל גשמים שבאו אפילו בשביל היחיד, תני נידונים לשון רבים, שבשביל כל אחד תתברך העולם ליתן גשמי ברכה, ע"כ. 1089. לא זכינו לזה. וז"ל הירושלמי. "אית תניי תני כולהם נידונין בראש השנה וגזר דינו של כל אחד ואחד מתחתם ביוה"כ. אית תניי תני כולהם נידונין בר"ה וגזר דינו של כל אחד ואחד מתחתם בזמנו. אית תניי תני כל אחד ואחד נידון בזמנו וגזר דינו של כל אחד ואחד מתחתם בזמנו. מתני' כמאן דאמר כולהם נידונין בר"ה וגזר דינו של כל אחד ואחד מתחתם בזמנו. דתנינן ובחג נידונין על המים" ע"כ. 1090. נקט דדין יוה"כ רק עד ג' שעות וכמו בר"ה. ויש להעיר דכל הנידון כאן הוא לענין זמן הדין, אבל ענין כפרת יוה"כ הוא שונה, והוא חידוש, דלכאורה הכפרה הוא משום ובשביל הדין, ועי'. [ועי' בגבורת ארי (יומא דף פה, ב ד"ה ועל

נינהו, אבל ב' כיתות הנותרים לא שכיחי כולי האי¹⁰⁹⁴. ובגמ' אכתוב עוד בזה (ע"ב ד"ה צדיקים גמורים)¹⁰⁹⁵.

הכל נידונין בראש השנה וגזר דין שלהם כו', ומראש השנה עד זמן גמר דין שלהם נידונין לר' יהודא בראש השנה של שנה שעברה. והכל על דרך שפירשתי בסמוך (בדיבור הקודם).

ר' יוסי אומר אדם נידון בכל יום. ולרבי נתן בכל שעה. וקשה לי לרבי יוסי ורבי נתן אין בין ראש השנה לכל ימות השנה כלום לענין דין של מעלה, א"כ במאי מוקי לה לקרא (תהלים פרק פא-פסוק ה') דכי חק לישראל ומשפט לאלקי יעקב דקאי אראש השנה כדמוכח מרישא דקרא דתקעו בחרודש שופר בכסא ליום חגיגו דאיזו חג שהחודש

ולא ביום קבוע כמו לדורות. ובע"כ אתה צ"ל כן במקרה דתבואה ופירות האילן ומים בשעת בריאת העולם בשנה הא' מקרה שלהם קודם פרק הדין של כל אחד וא' אימת איתדן אלא ודאי כדפירשתי.

✧

מ"מ קשה לי אמאי תלה קרי ואונס בגמר דין דיוה"כ, דזה אינו לא בצדיקים גמורים דנכתבין ונחתמים לאלתר בראש השנה לחיים ולא ברשעים דנכתבין ונחתמין לאלתר בראש השנה למיתה¹⁰⁹², הרי באלו ב' כיתות אין גזר דין שלהם תלוי ביוה"כ כלל אלא תחילתו וגמרו בראש השנה לבד. וגזר דין דיוה"כ הא לא משכחת לה אלא בבינונים דתלוין מראש השנה ועד יוה"כ כדאמר לקמן (ע"ב). ואיך פסיק ותני סתמא קודם יוה"כ לשעבר, דזה אינו נוהג בשני כיתות אלא בכת א' שלישית בלבד¹⁰⁹³. ושמא י"ל דרוב העולם בינונים

מק' על הגמ' דגמור דין ביוה"כ, הוה רק לבינונים

תורת אריה *

שיגן עליו. בינוניים תלויין עד יום הכיפורים, ואז גמר דין שלהם נחתם עכ"ל. הרי שצדיק גמור או רשע גמור נידון מיד, והשאר [שהוא רוב העולם לכאורה] נידון בר"ה ונחתם ביוה"כ. וע"ע בריטב"א (יז,א ד"ה כי לית ליה) וז"ל, וא"ת והיכא דרובן עונות ואין בהם עון פושעי ישראל בגופן מה דינם. והנכון שדינם כדין בינונים שעון פושעי ישראל בגופן שמצפצפין ועולין, וזהו שאמר ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ וכדתנן דכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב וכו', וכן נראה מדברי הרמב"ם. והא דקתני ג' כתות ומנינו בהם כמה דינים, י"ל דכל הנדונים שבין צדיקים גמורים [לרשעים גמורים], אף על פי שדיניהם רבים, אחד כת חשיבי"ע כ"ל הריטב"א. הרי שבבינונים נכלל כל שאינו צדיק גמור או רשע גמור. וע"ע ברבינו יונה (בשערי תשובה שער השני) שמבאר שכל אחד מישראל חייב בתשובה בימים אלו של עשרת ימי תשובה, והטעם משום שבגמרא מבואר שהגזר דין נחתם ביום הכיפורים ע"כ, ומשמע מזה שכל אחד מישראל בינוני הוא. וע"ע בפנ"י (ע"ב ד"ה מיהו) שכתב, דבינונים אין הפי' דמעשיו ממש שקולים מחצה על מחצה, דהוא מילתא דלא שכיחא. אלא איירי במדת רוב בני אדם שיש להן זכויות ועונות וזהו בינונים כאן, [משא"כ בבינונים דברייתא דב"ש ובית הלל דבסמוך (בדף יז,א) ודאי איירי במחצה על מחצה ממש מדקאמר ב"ה רוב חסד מטה כלפי חסד], ע"ש. אמנם ברמב"ם הל' תשובה (פ"ג ה"א - ה"ג) משמע שבינוני היינו כפשוטו, מחצה עונות ומחצה זכויות, [אמנם זה תלוי בדעת קל-דעות לשקול כל מצוה ועון, ולא במנין המצות ועבירות] ע"ש. [אמנם עי' ריטב"א הנ"ל דלא משמע שהבין הרמב"ם כן]. ¹⁰⁹⁵. ושם כתב חי' דאפשר דגם לצדיקים ולרשעים, שדינם ישתנו ע"ש. ובזה מיושבת הגמ' כאן דהרי מיירי שדינם נשתנו בין ר"ה ליוה"כ ודו"ק.

עד ראש השנה, שהרי אין הדרך לחתום הדין לענין שנים הבאות) ע"כ מהירושלמי. ¹⁰⁹². כמבואר בגמ' ע"ב. ¹⁰⁹³. לרבינו גם על עניני עולם הזה הצדיק נחתם בראש השנה, ולכן מבאר דלגמ' דידן דגזר דין ביוה"כ, ע"כ אינו אלא לבינונים. וכן שיטת הר"ן. אולם שיטת תוס' ע"ב ד"ה ונחתמין, והמג"א הנ"ל הביא כן בשם ספר עשרה מאמרות, דגם צדיקים נחתמים ביוה"כ ע"כ [ולא ביאר לענין חיי העולם הבא או חיי עולם הזה]. וע"ע בהגר"א (אר"ח סו"ס תקפ"ב) דיש שני דינים, לעניני עולם הבא צדיקים נחתמים לאלתר בר"ה, אבל לעניני עולם הזה גם צדיקים נחתמים רק ביוה"כ, ודלא כהר"ן. והוסיף הגר"א, ולכן בר"ה יש לומר דק תכתב, ולא תחתם, דהחתימה רק ביוה"כ 'לכל אדם', ע"כ דברי הגר"א. ולפי"ז אין סתירה בין הגמ' בעמוד א' לעמוד ב', דרבי כרוספדאי קאי בעניני עולם הבא, וגמ' דידן דנחתמים ביוה"כ גם הצדיקים היינו לעניני עולם הזה. אמנם הפנ"י סוף ד"ה בגמ' אלא תבואה, נקט דאכן שתי הבריות חולקות. ולענין הלכה, עי' רמ"א (סו"ס תקפ"ב סק"ט) דאומרים [בר"ה] לשנה טובה, וכתב המג"א (שם סק"ח) דאומרים בר"ה תכתב 'ותחתם', דלצדיקים מיד יש חתימה, ונכון שיחזיק חבירו לצדיק שנחתם לאלתר ע"כ, [א.ה. ומשמע שנחתם לגמרי וכדעת רבינו, ע"ש בסוף דבריו שהביא שיטה שנחתם ביוה"כ, משמע שמתחילה סבר דנחתם מיד]. ועי' במ"ב (סי' תקפ"ב ס"ק כ"ה) וז"ל, המג"א מצדד דיש לומר גם כן ותחתם, והגר"א בביאורו מסכים לדעת העשרה מאמרות דאין לומר ותחתם עכ"ל. ¹⁰⁹⁴. וכ"כ לקמן טז,ב, ד"ה צדיקים גמורים. וכן מבואר בחינוך מצוה שי"א וז"ל, צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, פירש מורי צדיק גמור בכאן שכולו זכאי, וכן רשע גמור בכאן שכולו חייב, ולפיכך נחתם מיד למיתה, אחר שאין לו זכות בעולם

מק' על ר' יוסי ורבי נתן כמה קושיות, ומהו משפט ודין של ר"ה לשיטתם

מדמצלינן, בטלת קריאת הלל לגמרי דהוה ליה תרתי דסתרי אהדדי¹⁰⁹⁶, וגם מהא ראש השנה דשמיטין ויובלות ונטיעה קשיא לדידן.

ועוד קשה לי, דלקמן בפ"ג (דף כו ע"א) מפרש הא דאין תוקעין בשופר של פרה לרבנן היינו טעמא משום דאין קטיגור נעשה סניגור, אע"ג דבחזק לית לן בה, שופר כיון דלזכרון אתי כפנים דמי. וקאמר ורבי יוסי אמר לך דקאמר אין קטיגור נעשה סניגור ה"מ מבפנים והאי שופר מבחוץ הוא [ע"כ], והשתא לרבי יוסי למה לי טעמא דשופר מבחוץ, הא לרבי יוסי בע"כ¹⁰⁹⁷ שופר לאו לזכרון אתי כיון דס"ל אדם נידון בכל יום, א"כ אי משום זכרון הוא הוה ליה למתקעי בכל יום דמה יום מיומים, ובע"כ שופר של ראש השנה גזוה"כ הוא ולית ביה משום סניגורא כלל ולא שנא של פרה משאר שופרות^{1098 1099}.

ועוד קשה לי מה ענין מלכיות זכרונות ושופרות שאומרים בראש השנה יותר משאר ימים, דטעמא הוא שתמליכוני עליכם ושיעלה זכרוניכם לפני, ולרבי יוסי מה יום מיומים והא רבי יוסי מודה דאמרין להו כדאמר בפ"ד (דף לב,א במשנה).

מיהו למאי דפרישית לעיל¹¹⁰⁰ דבדין דאדם אין בכלל אלא דברים שבגוף אדם¹¹⁰¹, אבל לא שאר צרכיו. לא קשיא מידי מכל הא, דבהא יש חילוק בין דין של כל יום לשל ראש השנה לרבי יוסי דאדם עצמו נידון לדידיה בכל יום, אבל מודה דאשאר צרכיו אינו נידון אלא בראש השנה לחוד - ומהאי טעמא יש לחלק נמי לענין הלל בין דין

מתכסה בו הוי אומר זה ראש השנה כדרשנין לעיל (דף ח' ע"ב).

מיהו זה לא קשה כולי האי, דאינהו מוקי ליה להאי משפט אקדוש החדש לחוד כמו שפירשתי שם (ד"ה אין לי).

מכל מקום הא קשה לי, דהא אמר התם דאחד בתשרי ראש השנה לדין ונפקא ליה מקרא דעניי ד' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה, ומפרש לה התם דבראש השנה איירי מתקעו בחודש שופר וגו' הוא משפט ומראשית השנה גמרינן לעיל גזרה שוה דראש השנה דשמיטין ויובלות הוא א' בתשרי, וכן לנטיעה לענין גזרה שוה של ערלה בהאי גזרה שוה נפקא לן לעיל (ט' ע"ב). א"כ לר' יוסי ורבי נתן מנלן דכל הני ראש השנה שלהם א' בתשרי הוא כיון דלדידהו אין ראש השנה יום דין יותר משאר ימים.

ועוד קשה לי, מדאמר לקמן בפ"ד (דף לב ע"ב) דבראש השנה אין אומרים הלל מפני אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה. א"כ לרבי יוסי ורבי נתן שראש השנה וכל ימות השנה שוין לדין, אם כן לעולם לא נימא הלל לא ביום טוב ולא בחנוכה. ואי לית להו האי סברא דאמר מלך יושב על כסא הדין, בראש השנה נמי נימא.

ואותו קושיא תקשה נמי מהא דאמר רב יוסף [לקמן] כמאן מצלינן האידנא אקצירי ואמריעי כרבי יוסי, א"כ כיון דס"ל כרבי יוסי

לשיטתם אין אומרים הלל בכל השנה

§ תורת אריה §

דאיצטריך הש"ס לקרא דתקעו בחודש שופר היינו לר' יהושע דקיי"ל כוותיה דקיי"ל דלתקופה מונין מניסן. (ע"כ מקונטרס אחרון). ¹⁰⁹⁸ מברוך טעם נב. יעוין מה שכתב לקמן (דף כ"ו ע"א) ד"ה והא שופר (ע"כ מברוך טעם). א.ה. רבינו שם כתב דבר"ה יש יותר זכרון משאר ימים דהוא גם ר"ח וגם מועד שיש בהם זכרון ולכן תוקעין בחצוצרות ושופר. וכ' שם רבינו דלפי"ז מתורצת קושיתו כאן. ¹⁰⁹⁹ בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ה סימן ו) כתב, ולענ"ד י"ל שזהו כוונת הש"ס דלרבנן שם אמרינן דזכרון הוי כפנים. אבל לר' יוסי דלא הוי לזכרון הרי הוא כחוץ. דאין קטיגור נעשה סניגור שייך אף בכל דבר עכ"ל. ¹¹⁰⁰ חסר שם. ¹¹⁰¹ לכאורה ר"ל חיים ומות. ועי' רש"י ד"ה כר' יוסי, וכן ברש"י ע"ז ג, ד"ה יושב ודן, דבכל יום היינו לענין

¹⁰⁹⁶. וכן הקשה באליה רבה (סימן תקפד סק"ד) בשם הספר אמרכל דלמאי דקיי"ל כר' יוסי דאדם נידון בכל יום, א"כ לעולם לא נימא הלל. ותירץ דלא דמי דינא דרבים לדינא דיחיד שכל אחד נידון לבדו. ועוד תי' דלא קיי"ל כר' יוסי עכ"ד. [ולתי' ב' יוצא לר' יוסי עצמו באמת אין אומרים הלל כלל וצע"ג. אמנם אולי כוונתו להיפך, דלר' יוסי אומרים גם בר"ה ויוה"כ, וכמו שהבאנו מהראב"י להלן הערה ¹¹⁰³. וע"ע בסוף הספר עוד תירוצים מהאחרונים. ¹⁰⁹⁷ מקונטרס אחרון. ד"ה ר"י אומר אדם נידון בכל יום. מ"מ ק"ל וכו'. לא הבנתי דברי קדשו, הא י"ל פשוט דר' יוסי ורבי נתן ס"ל דבתשרי נברא העולם כרבי אליעזר, א"כ וודאי האי מראשית השנה תשרי הוא, ומ"מ אינו זמן דין כלל ושפיר ילפינן מגזרה שוה דשנה שנה. והא

מת' אדם נידון בכל יום דברים שבגוף בלבד, ותו דין ר"ה אליו טפי

של ראש השנה לדין של כל השנה לרבי יוסי, דדין של ראש השנה אליהם טפי.

אבל לפי הר"ן¹¹⁰² דבכלל דין אדם כל צרכיו בכללו. א"כ אין בין ראש השנה לכל הימים לענין דין כלל לרבי יוסי דאמר אדם נידון בכל יום, א"כ תקשה ליה כל הני. והכי נמי תקשה לרבי נתן דאמר אדם נידון בכל שעה¹¹⁰³.

[א"ר יהודה בשם ר"ע מפני מה וכו'], מפני שהפסח זמן תבואה הוא.

פירש"י זמן שהתבואה נידונית בו. ולפירושו הא דקאמר מפני שעצרת זמן פירות אילן הוא היינו נמי זמן שפירות האילן נדונים בו. וקשה לי א"כ בסמוך גבי מפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה, הוה ליה למימר נמי מפני שהחג זמן מים הוא דהיינו שהמים נדונים בו כדאמר בהני וכדתנן במתניתין ובחג נדונים על המים¹¹⁰⁴.

ול"י נראה לפרש דזמן תבואה ופירות אילן דקאמר, לאו על דין קאמר, אלא בישול התבואה והפירות הוי באותן פרקים¹¹⁰⁵, כדמוכח בפ"ק דסנהדרין (דף יא, ע"ב) גבי על ג' דברים מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן וכדפירשו התוס' התם (ד"ה או דילמא¹¹⁰⁶). ולפי"ז איכא למימר דרבי עקיבא כרבי מאיר סבירא ליה דאמר הכל נידונים בראש השנה¹¹⁰⁷.

מק' על רש"י דזמן תבואה הוא זמן

מפרש (א) דהוא זמן בישול הפירות

ועוד דמה דמפרש טעמא דניסוך כדי שיתברכו, לאו על זמן הניסוך קאי אלא על עיקר

הניסוך. ומ"מ גבי עומר דפסח ושתי הלחם דעצרת כיון דיכול ליתן טעם על עיקרן וזמנן נותן, וקאמר מפני שזמן תבואה הוא וזמן פירות אילן הוא.

ותדע דע"כ לאו אזמן דוקא יהיב טעמא, דאי דוקא, אכתי תקשה מאי שנא דבעומר דעל התבואה סגי בחד יומא וכן שתי הלחם, ואילו ניסוך דבחג אפילו לר"ע דממעט בימי הניסוך מכולהו תנאי דריש פ"ק דתענית (דף ג' ע"א) בעי תרי יומי ו' של חג ושביעי שלו כדאמר התם. אלא ודאי שמע מינה כדפירשתי.

דף ט"ז ע"ב

[דן בשיטת תוס' בענין בל תוסיף - דן בשיטת הרשב"א דבתקנת חכמים אין בל תוסיף, ומק' דיש בל תוסיף]

ותוקעין ומריעין כשהן עומדין. הקשו התוספות הא קעבר משום בל תוסיף¹¹⁰⁸. וכי תימא כיון דכבר יצא הוה ליה שלא בזמנו דלא עבר¹¹⁰⁹, הא אמרינן בסוף פ"ג (דף כח ע"ב) גבי ברכת כהנים, דאין מוסיף ברכה אחת משלו משום דלא עבר עליה זמניה, כיון דאי מתרמי

תורת אריה

דמתני' דלא כרבי יוסי, הא אפשר לאוקמי גם לר' יוסי, שבכל יום נידון כל אדם לבר, ובר"ה ויוה"כ כולם ביחד, וע"כ לרבי יוסי ראש השנה אינו זמן דין מיוחד כלל ע"כ. ונמצא מח' ראשונים אם אומרים הלל בר"ה ויוה"כ וכו' לרבי יוסי. [ועי' בשפ"א (ד"ה בגמ' רי"ז) מה שכ' לתרץ קו' הראב"י^ה]. וע"ע בסוף הספר. ¹¹⁰⁴. כל הקושיא היא לפי הגי' שלפנינו דלא הזכיר זמן במים. אמנם הר"ף והרא"ש גורסין זמן מים, ולא קשיא. ¹¹⁰⁵. וכן משמע לשון הגמ' כדי שיתברכו, משמע ברכה ולא דין, ועי' לעיל הע' ¹⁰⁷⁷. ¹¹⁰⁶. בתוס' שם מבואר דמן התורה פסח צריך להיות בזמן האביב ועצרת בזמן קציר הביכורים. ¹¹⁰⁷. הרמב"ן (בדרשה לר"ה פרק ה') ביאר ר"ע, צוה הקב"ה שנתרצה לפניו בדברים אלו כל אחד בזמנו, כדי שזוכה בהם לר"ה כשידונו עליהם בשנה הבאה ע"ש. ועי' ר"ן ד"ה שנאמר. ¹¹⁰⁸. ר"ל דבזמנו לא בעי כוונה לעבור בל תוסיף. ¹¹⁰⁹. ר"ל באופן דאין לו כוונה למצוה לא

מיתה, [אך אין בזה גילוי לגבי שאר צרכיו אם גם הם כלולים]. והנה יש שכתבו דע"פ הירושלמי (ר"ה פ"א ה"ג) יש לומר היפך מרבינו, דכל יום ושעה היינו לענין פרנסה ואכילה ע"ש, ולא לענין חיים. ¹¹⁰². הביאו רבינו לעיל ד"ה בארבעה פרקים. ¹¹⁰³. ונשאר בקושיא. הראב"י (ח"ב סימן תקל"ח) הביא בשם הראב"ן ליישב, דדין ר"ה הוא לרבים ונפיש רוגזא ואין מקלסין למלך בשעת הזעם, ובכל הימים הוא דין של כל יחיד ויחיד ולא נפיש רוגזא ומקלסין. אולם הראב"י פליג עליו ונקט דאח"כ לרבי יוסי אומרים הלל בראש השנה ויום הכיפורים, ובסימן תקכ"ט שם הביא ירושלמי (פ"א מר"ה ה"ג) זה היום תחלת מעשיך וכו', על המדינות בו יאמר איזו לחרב וכו', דלא כרבי יוסי ע"כ. [ועי' שבת דף קיח, ב דרבי יוסי עצמו אומר יהיו חלקי עם גומרי הלל בכל יום ע"כ, משמע שיש לומר הלל בכל יום כולל ר"ה ויוה"כ]. והראב"י מק' על הראב"ן דאם איתא דלר' יוסי יש דין מיוחד בראש השנה, למה אמרה הגמ'

[מת' ב'] מחלק בין ניסוך לשאר דברים

ליה ציבורא אחרינא הדר מברך להו, הכי נמי אי מתרמי ליה ציבורא הדר תקע להו [וכו', ע"כ].

ובוראי לפי דעת בה"ג שאכתוב לקמן (דף כט ע"א ד"ה כל הברכות) דמי שיצא כבר אינו מוציא [ע"כ], אין זה קושיא, דהא אי מתרמי ליה ציבורא אין תוקע להם. ומיהו למאן דס"ל¹¹¹⁰ אע"פ שיצא מוציא כמו שכתבתי שם, קשה.

אע"ג דמהא דבכור דקאמר התם (כח ע"ב) דאם נתנו במתן ד' עובר¹¹¹¹, י"ל התם שאני דאי מתרמי ליה בוכרא אחרינא הדר מחוייב להזות הוה ליה זמנו כדאמר התם, אבל הכא אי מתרמי ליה ציבורא אינו מחוייב לתקוע להן. אבל מהא דברכת כהנים קשה, דהא אי מתרמי ליה ציבורא אחרינא אינו חייב לחזור ולברך כדאמר התם, ואפילו הכי עובר.

והרשב"א (בע"א ד"ה למה תוקעים) בחידושו תירץ¹¹¹², דתקנת חכמים לצורך ליכא משום בל תוסיף דכתיב על פי התורה אשר יורוך, ומהאי טעמא יתבינן בסוכה בשמיני בזמן הזה,

שיטת הרשב"א בתקנת חכמים ליכא בל תוסיף

❖ תורת אריה ❖

אע"פ דבקיאינן השתא בקביעא דירחא. והוא הדין בל תגרע לצורך כגון יו"ט של ראש השנה שחל בשבת, אע"ג דאמר רחמנא תקעו גזרו שלא לתקוע וכל זה לצורך. והכא נמי לצורך ראוי לתקוע ולחזור ולתקוע ומצוה לשמוע דברי חכמים מלא תסור [ע"כ].

וקשה לי מדפריך אביי לקמן (דף כח ע"ב) הישן בשמיני בסוכה ילקה, ומדקשה ליה מהישן בשמיני בסוכה יותר מכל המצות שהזמן גרמא, היינו משום דאנן יתבינן בשמיני ספק שביעי כדפרש"י רפ"י דעירובין (דף צ"ו ע"א ד"ה ועוד הישן), אלמא אע"ג דתקנת חכמים היא וכדמסיק בפ"ד דסוכה (דף מז ע"א) מיתב יתבינן, אפילו הכי שייך בל תוסיף^{1113 1114}. (מיהו למאי דפירשתי שם י"ל דלא קשיא כל כך)¹¹¹⁵.

מ"מ קשה לי מדאמר התם (לקמן דף כח ע"ב) [נתערב] מתן ד' במתן אחד, רבי אליעזר אומר ינתן במתן ד', רבי יהושע אומר ינתן במתן א', אמר ליה רבי יהושע לדברין הרי הוא עובר על בל תוסיף [ע"כ], ומאי קושיא הא כיון דלרבי

דאינו לוקה ע"כ, ופי' הערוך לנר דע"כ אין כוונתו לחול' דשם הרי הדין הוא שיושבים וא"צ לומר דקי"ל, וע"כ דמיירי לבני ארץ ישראל דחול גמור הוא אצלם, וזה כשיטת מאירין ע"ש. ובערוך לנר כאן כתב עוד, דבזה יש ליישב קושיית הפנ"י למה תוס' לא יישבו כהרשב"א, ד"ל דתוס' פירשו הגמ' לקמן כח, כרש"י דמיירי בבני חול' היושבים בשמיני ספק שביעי, ומבואר מזה דגם בתקנת חכמים שייך בל תוסיף דהא פריך הגמ' דילקה ע"ז, ולכן לא יישבו תוס' כהרשב"א ע"כ, והוא כדברי רבינו. וע"ע ביום תרועה כח, ד"ה אמר ליה אביי. ¹¹¹⁴ צ"ע דבזמן הזה ידיעין בקביעא דירחא שמיני הוא רק חיוב מתקנת חכמים, ואינו מכוון כלל למצוה דאורייתא, ואיזה בל תוסיף יש כאן ומהו כוונת הגמ'. והעיר מזה בפרמ"ג (פתיחה כוללת לאור"ח חלק ראשון אות לו), ונקט דגם המכוון למצוה דרבנן עובר בל תוסיף ע"ש בדבריו. ועיין בקה"י (ריש סימן טז) שביאר שהמכוון לקיים מצוה דרבנן שהוא בדרך הוספה למצוה דאורייתא, גם זה חשיב כוונה לענין בל תוסיף. ע"ש. וע"ע בחלקת יואב (ח"א סימן ל"ג ד"ה והנה יש) דכל שמכוון למצוה דרבנן יוצא גם דאורייתא, וראיה מסוגין ע"ש. ועי' ח"י רעק"א כח, ב תוס' ד"ה דלמא, שציין לרמב"ם (פ"ה ממרים) ותוס' כאן, דסברי דאם מכוון למצוה דרבנן לא מקרי מכוון, אולם מתוס' כח, ב ד"ה דלמא, משמע דמיקרי מכוון וסובר כהרשב"א ע"ש בדבריו. ¹¹¹⁵ א.ה. לא מצאתי שם.

עובר. ¹¹¹⁰ שיטת רש"י שם. ¹¹¹¹ בל תוסיף, לדעת רבי יהושע שם, ולמה הוה זמנו הא עבר זמנו אחר שזרק א'. ¹¹¹² מברוך טעם. עי' פמ"ג א"א או"ח סי' תל"ג סק"ח. (ע"כ מברוך טעם). וז"ל, ולכאורה חז"ל הורשו לעשות סייג וגדר ולא מקרי בל תוסיף, מקרא (ויקרא יח, ל) ושמרתם את משמרת, הא משמרת למשמרת לא, אם לא היכא דכולה חדא גזירה. וחצי שיעור, לא מבעיא לריש לקיש (יומא ע"א) לא הורשו לעשות סייג ומן התורה ביטול די, אפילו לר' יוחנן הלכה למשה מסיני, ולא הורשו כי אם אתורה שבכתב לא שבעל פה. ובפתיחה כוללת (חלק א אות יז וחלק ה אות לב) ובספר שושנת העמקים יבואר בזה וכו' ע"כ פמ"ג. [וצ"ע בכוונת הברוך טעם דזה סייג, ואילו הרשב"א מדבר מהוספת מצוה מכל אשר יורוך, ומי אומר שהפמ"ג מודה לזה. ועי' לקמן הערה ¹¹¹⁷]. ¹¹¹³ הנה רבינו מקשה על הרשב"א אליבא דפי' רש"י בסוגיא דעירובין שם, דכוונת הגמ' דאנן היום ידיעין בקביעא דירחא איך אנו יושבין בסוכה, ומוכח מקושיא זו דגם במקום תקנת חכמים עובר בבל תאחר ולוקה. אך במאירי (כח, ב ד"ה כל דבר) כתב כהרשב"א, ויישב קושיית הגמ' דבשמיני ילקה, דמיירי 'באנשי ארץ ישראל' דאצלם שמיני חול גמור הוא ולכן עובר בל תוסיף ולוקה, וכתב דלא נראה פי' גדולי הרבנים [רש"י הנ"ל] ע"ש. וכן יישב בערוך לנר לקמן כח, ב ד"ה גמ' הישן. [וציין לריטב"א שם שפי' דקושיית הגמ' היא 'משום דקי"ל

מק' עליו
מגמ' כח ע"ב
דלמה ישן
בשמיני לוקה

עוד מק'
שחכמים
יתקנו לזרוק
ד' ואז אין
עובר ב"ת

אליעזר ראוי ליתן מתן ד' כדי לקיים מצות זריקה למתן ד' כתקונה, אין לך לצורך גדול מזה וראוי לחכמים לתקן ליתן מתן ד', והשתא אין כאן כל תוסף כיון דעביד לה משום תקנה לצורך.

ואפילו אם תדחוק לומר דהיינו מה דאהדר ליה רבי אליעזר לא נאמר כל תוסף אלא כשהוא בעצמו, כלומר אבל בתערובות ליכא כל תוסף הואיל וראוי לתקן במתן ד' משום מתן ד' שבתערובות. אע"פ שאין זה במשמע, אלא כדפירשתי שם¹¹¹⁶.

מכל מקום הדבר תמוה בעצמו לומר משום תקנת חכמים פקע איסור כל תוסף, מאי שנא מכל איסורי תורה דקי"ל אין ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה בקום ועשה, ולא אמרינן משום תקנת חכמים פקע איסור. אע"פ שיש לחלק קצת, אין נראה^{1117 1118}.

❖ תורת אריה ❖

מהכותב]. וע"ז כתב הרשב"א שיכולין החכמים לחייב יותר ממה שחייבה תורה משום איזה צורך, ולא שייך להקשות הא אין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה, משום שעצם מעשה התקיעה מותרת היא, שאין בעשיית מצוה אחת ב' פעמים משום כל תוסף וכמש"כ תוס' כאן, והאיסור הוא ב'החייב ואין זה בכלל קום ועשה', נא.ה. אולם עיין בקה"י סימן ט"ז ד"ה ובוה, דנקט דהוראת ב"ד הוה קום ועשה], ויש כח ביד חכמים לתקן זאת וכו' ע"כ, ולדבריו גם להרשב"א א"א להוסיף מעשה מצוה בקום ועשה, אלא דשני תקיעות דמותרות משום דאין זה הוספה כלל דהרי עשיית מצוה פעמים אינה הוספה כמש"כ תוס', ורק בדרך תקנה הוא הוספה בהחייב, וע"ז יישב דיש כח ביד חכמים להוסיף חיובים ע"ש באבי עזרי. בעיקר נקודתו כבר נגע בה הברוך טעם לקמן הערה 1121. וע"ז בסוף הספר עוד וממנ"ח. 1119. בקובץ הערות (סימן ס"ט אות י"ב) יישב, דהרשב"א סובר דגדרי קום ועשה ושב ואל תעשה בזה אינו תלוי אם הוה ע"י מעשה או לא, אלא תלוי אם הוה מצוות עשה או איסור, דמצוות עשה יש להם כח לעקור אבל לא עשיית איסור, וכל תגרע הוה איסור. ולכן אע"פ שנעשה בלא מעשה אין כח לחכמים לעקור, וע"כ שמה שיכולים לתקן כאן הוא משום שע"ז נעקר הבל תגרע וא"כ יש ראייה מכאן שכן הוא גם בכל תוסף. ע"כ. אולם עיין במהרש"א (חולין זא, ד"ה בגמ') ובמנ"ח (מצוה ח' סק"ב) שחכמים עקרו בשב ואל תעשה לאו דלא תותירו ע"ש, [וראה בקה"ע שם באות יג שאכן העיר מזה על דבריו]. וכן נראה דעת רבינו דבשב ואל תעשה אפשר לחכמים לעקור גם איסור ודו"ק. 1120. בקובץ הערות (סימן סט

1116. ד"ה ינתנו, ועיין שם הערה 340. 1117. מברוך טעם. עיקר כוונת הרשב"א דאין זה בגדר הוספה, דהא המצוה עלינו לשמוע דברי חכמינו והרי זה ממצות התורה ולא הוספה על מצוה שבתורה, ויעוין לשון הראב"ד בפ"ב מהלכות ממרים הלכה ט'. (ע"כ מברוך טעם). וז"ל השגת הראב"ד - כל דבר שגזרו עליו ואסורו לסייג ולמשמרת של תורה אין בו משום לא תוסיף, אפילו קבעוהו לדורות ועשאוהו כשל תורה וסמכוהו למקרא כדאשכחן בכמה דוכתי מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וכו', ולא תמצא איסור מוסיף אלא במצות עשה כגון לולב ותפילין וציצית וכיוצא בהן בין לשעה בין לדורות בין שקבעה בדבר תורה בין שלא קבעה עכ"ל. א.ה. צ"ע דהראב"ד מיירי בסייג לעבירה, ומנ"ל גם בעשיית מצוה שצו חכמים דחייב לשמוע. ואולי היינו הך אם יש להם כח לעשות סייגים ועלינו לשמוע להם, כמו כן עלינו לשמוע למצות שלהם. [ועיין פמ"ג פתיחה כוללת אות ל"ו דהראב"ד ע"כ סובר כהרשב"א דלב"ד הגדול מותר ע"ש]. 1118. רבינו נקט דלפי הרשב"א יש כל תוסף בתקיעה שני פעמים [דלא כתוס'], אך תקנת חכמים מפקיע הבל תוסיף. אמנם האבי עזרי (פ"ב ממרים ה"ט ד"ה ונראה) כתב לפרש דלעולם הרשב"א מודה לת' תוס' דבעשיית מצוה פעמיים אין בזה כל תוסף, אמנם הרשב"א דן איך תיקנו חכמים לתקוע פעם שני והא הוה זה הוספה ב'החייב', נא.ה. ור"ל דאם אדם מעצמו תוקע פעמיים אין זה נקרא הוספה, ואין בזה איסור, אבל כשהו"ל עשו חיוב לתקוע, הרי התורה צוותה לתקוע רק פעם א' והם מוסיפים ציווי לתקוע פעם שני, הוה זה עוד חיוב לתקוע יתר על החייב שצוותה התורה, וזהו כל תוסף שמוסיף על חיוב התורה - ע"כ

מק' עוד על הרשב"א, דרך בשוא"ת אפשר לעקור איסור [בל תגרע]

מק' עוד דלקח על עשה כל ביטול עשה

ונראה לי דמשמע ליה שבת דקרא היינו יו"ט ולא שבת בראשית, כדדרשין ממחרת השבת דגבי ספירה דהיינו מחרת יו"ט בפר"י (מנחות דף סו ע"א), דאי שבת ממש אמאי אקדים קרא לחדש קודם לשבת, הא שבת תדיר יותר מחדש, אבל אם הוא יו"ט נחא^{1124 1125}.

ומיהו משמע ליה לר' יצחק דהאי חדש לאו חדש ממש, אלא יו"ט של ראש השנה דמיקרי חדש כדכתיב (תהלים פא פ"ד) תקעו בחודש שופר ודרשין ליה לעיל (דף ח' ע"א) אראש השנה.

ואע"ג דיו"ט תדיר יותר מראש השנה והוה ליה לאקדומי שבת לחדש, ועוד למה לי חדש

איזה מצות עשה שבתורה ילקה משום לאו דבל תגרע שעמה, והא לא מצינו לאיזה תנא או אמורא דנימא הכי^{1121 1122}.

[בחייב קבלת פני רבו, שבת הוא יו"ט, וחודש הוא ר"ה - אבל בר"ה ושבת אין דין קבלת פני רבו]

[וא"ר יצחק חייב אדם לקבל פני רבו ברגל וכו'] מכלל דבחדש ושבת איבעיא לה למיזל. קשה לי שבק' ר' יצחק שבת וחדש דכתיבי, ונקט רגל דלא כתיב. ועוד קשה רגל מאן דכר שמיא ומנא ליה לר' יצחק שחייב להקביל ברגל¹¹²³.

תורת אריה

שבת אלמא דחדש תדיר יותר משבת והיינו רגל. והשתא מתורץ נמי מאי דאמרו בר"ה חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר לא חדש ולא שבת, דהתם נמי מזכיר החדש ברישא אלמא שתדיר יותר משבת והיינו רגל כנ"ל, עכ"ל. ולדבריו שבת הוא יו"ט. ¹¹²⁵. הרי דשבת ל"ד אלא יו"ט. וכן משמע ברמב"ם בהלכות ת"ת (פ"ה ה"ו) שהזכיר רק רגל. וכ"כ בערוך לנר (סוכה כז, ב"ה בגמרא לא חודש) שכן דעת רש"י ע"ש בכל דבריו. וכ"כ בעל סדר היום (תפילת שחרית של פסח) כדברי רבינו כאן, דאף על פי שרגל אינו נזכר בו, אבל כיון שנאמר קודם חודש ואחר כך שבת, ע"כ אין כוונת הפסוק לשבת בראשית, אלא שבת הנזכר הוא 'רגל', כי גם הרגל נקרא שבת, דכתיב וספרתם לכם ממחרת השבת, והוא יו"ט הראשון של פסח. עוד כתב לבאר, דאולי כוונת הפסוק באמת כפשוטו דחייב לקבל פני רבו 'בכל חודש ושבת', אולם זה רק רבו כאלישע שהיה אדם גדול, אותו ראוי להקביל פניו כפני השכינה בכל חודש, משא"כ לשאר אדם ותפסת מועט מועט תפסת, חייב לקבל פניו ברגל בלבד וכו', ובוזה החילוק אע"פ שנאמר דשבת הנזכר בפסוק הוא שבת בראשית, אין להוכיח ממנו לכל אדם, אבל רגל נילף ממנו לענין רבו ונילף מינה כי לא מיבעיא אם רבו בעיר שחייב להקביל פניו, אלא אפילו הוא בעיר אחרת והוא יכול ללכת שם ילך ויקבל פניו, כמו שמצינו בשונומית וכו', ע"כ מסדר היום. אמנם עי' בר"ח שגרס בגמ' גופא, ואקשינן, והא ברגל אמרנו, ופסקינן אם רבו שרוי במקום קרוב לו חייב להקביל פניו בכל חודש ושבת, ואם הוא במקום רחוק חייב להקביל רבו ברגל ע"כ. ויותר מכך יישב הריטב"א, דר' יצחק תפס קצה האחרון, כי הקבלה הוא בכל תלמיד כפי קירובו לרבו, כך יש לו לנהוג, דאם הוא בעיר חייב לראותו בכל יום ולא סגי ליה בלאו הכי, ואם הוא חוץ לעיר במקום קרוב צריך פעם אחת בשבוע או חודש, ואם הוא במקום רחוק יש לו לראותו פעם אחת ברגל, ולא הוצרך ר' יצחק להזהיר אלא למי שרבו במקום רחוק שלא יתעצל לראותו, ושבת נמי דנקט כולל גם יו"ט

אות י"ב) ציין שכן מפורש ברבינו יונה (בשערי תשובה שער ג' אות י"א) וז"ל, ויש על כל מצות עשה אזהרת לאו כוללת שנאמר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו עכ"ל. וע"ע לקמן כח, בערה 355 וגם 360 עוד ישובים לדעת הרשב"א. ¹¹²¹. מברוך טעם. נב. אין כוונת הרשב"א שיהיה בל תגרע 'על אדם' שאינו מקיים אחת ממצות עשה. אלא קושייתו על 'גזירת החכמים' שגזרו לגרוע, שהתורה אמרה תקעו, והם גזרו שלא לתקוע בר"ה שחל בשבת, ולהוי כמגרע מצוה שבתורה. וע"ז מתרץ כיון דכתיב על פי התורה אשר יורוך אין כאן בל תגרע ולא בל תוסף כשהוסיפו כגון תקיעות מעומד ומיושב, דלשמוע לדבריהם הוא מצות התורה וכו'. (ע"כ מברוך טעם - המשך דבריו נדפס בסוף הספר). אה. וכפי' הברוך טעם בהרשב"א כ"כ כמה אחרונים, השפת אמת לקמן כח, ב ד"ה עי', ריפ"פ ח"א עמוד 164, אבני נזר או"ח סי' תי"ח בהערה, כלי חמדה פרשת ואתחנן, (וכן בחמדת ישראל בהקדמה בשם אבני נזר), ובאבי עזרי ה' ממרים פ"ב ה"ט ע"ש. וכוונת הברוך טעם, דבסתם אי עשיית מצוה אין בל תגרע שלא גרע מן התורה, אלא שלא קיימו, כגון שעבר על זמן ק"ש, אבל כאן חכמים אמרו בזמן חיוב שופר דאם הוא שבת לא יתקע, וזה מגרע מהמצוה שהרי חייב לתקוע ואינו תוקע כיון שחכמים צוו כן, וע"ז שואל הרשב"א איך יש להם כח זה. ועי' בסוף הספר כעין זה מקה"י. ¹¹²². בבית הלוי (ח"א סימן מ"ב ד"ה ומה שהקשה) יישב דעת הרשב"א, דלעולם נאמר כהטורי אבן דלשון גרעון אינו נופל רק כשמתחיל ולא גמרה, ומ"מ גם בלא התחיל כלל איכא הך לאו, ולא מפשטיה דקרא רק אתי מק"ו, דכ"ש בלא התחיל כלל, ומשום הכי אינו לוקה עליו, דאין עונשין מן הדין, ומ"מ עובר עליו וכו' ע"ש. וע"ע בסוף הספר עוד ישובים. ¹¹²³. במהרש"א (סוכה כז, ב) כ' דנקט ברגל הגם שאינו מפורש בקרא, דלא גרע רגל מחודש. ¹¹²⁴. וכ"כ באדרת אליהו להגר"א (ויקרא קודם פרק יז) וז"ל, ונראה הא דמדויק דשבת איירי ביום טוב היינו משום דסבר דחדש בחדשו איירי בכל חדש וחדש, ומדנקיט תחלה חדש ואח"כ

כלל הא ראש השנה נמי בכלל יו"ט דקרא דקרי ליה שבת¹¹²⁶. י"ל מהאי טעמא אקדמי ליה לחודש דאי אקדמי לשבת דהוה ליה ראש השנה נמי בכלל שבת, הא תו לא צריך לומר חדש דהא כבר נכלל בכלל שבת דקרא¹¹²⁷. אבל השתא דאקדמי לחודש, הכי קאמר לא חדש היום שהוא יו"ט של ראש השנה דאיכרי חדש, ולא שבת שהן שאר רגלים. ואי לא הוי כתיב אלא שבת לחוד ה"א שבת דקרא הוא שבת ממש, לכן פרט לחדש בפני עצמו, לגלויי אשבת דלאו שבת ממש אלא יו"ט וכדפרישית¹¹²⁸.

ובי תימא למאי דפירשתי דחדש דקרא היינו ראש השנה דחייב בהקבלת פנים, א"כ ראש השנה הוא בכלל בהא דאר' יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, והא ראש השנה לא מיקרי רגל כדאמרין ספ"ג דעירובין (דף מ' ע"ב) גבי זמן דראש השנה ויוה"כ או דילמא כיון דלא מיקרו רגלים לא אמרינן, ותנן בפ"ג דמועד קטן (דף יט ע"א) ראש השנה ויוה"כ כרגלים, שמע מינה שהן אינן רגלים, ואיך כייל ר' יצחק לראש השנה בכלל רגל.

מק' דר"ה
לא מיקרי
רגל

י"ל הא דקאמר חייב להקביל ברגל היינו ג' רגלים, וראש השנה משתמע ממילא דהא חדש כתיב בקרא ממילא, דאפילו תימא דחדש ממש קאמר קרא, הא ראש השנה נמי ראש חודש הוא, אלא משמע ליה לר' יצחק דהאי חדש היינו ראש השנה, מדקאמר חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, ולא קאמר בחודש - ובדין הוא דהוה ליה לר' יצחק למימר חייב אדם להקביל פני רבו במועד, וראש השנה בכלל מועד הוא כדאמרין לעיל (דף ד' ע"ב ד"ה רבי אליעזר) מאלה תעשה לה' במועדיכם הוקשו כל המועדים כולן זה לזה שכולן מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו. אלא דא"כ הוי יום הכיפורים נמי בכלל מועד, וה"א דחייב נמי להקביל פני רבו ביום הכיפורים. משום הכי נקט רגל, וראש השנה ממילא משמע מדכתיב חדש כדפירשתי¹¹²⁹ 1130 1131.

ועוד משום אידך דר' יצחק דבסמוך דקאמר חייב אדם לטהר את עצמו ברגל, דדווקא רגל שהן ג' רגלים בלבד מטעמא שיוכל לקיים קרבנות שהן חובת הרגל כמו שכתבתי בסמוך (בדיבור

❖ תורת אריה ❖

מדברי קבלה מפסוק לא חדש ולא שבת. ושוב כתב דאולי הוא עשה של כבוד התורה. וכן מבואר ברמב"ם שהביאו בהלכות ת"ת (פ"ה ה"ז) עם דיני כבוד רבו ע"כ. [ווע"ש בכס"מ ולח"מ אם הרמב"ם סובר לתנאי שיוכל לחזור בו ביום. ועי' הגהות מיימוני שם]. בכת"ס כאן כתב, דהוא נתרבה מפסוק יראה כל זכורך את פני ה', את לרבות ת"ח ע"כ. וכ"כ הפנים יפות (פ' ראה ט"ז, ט"ז). [והנהגה לטעם החת"ס לכאורה בזמן הזה אינו נוהג, דאין מצות יראה כל זכורך בזמן הזה. אך אולי הריבוי של רבו אינו תלוי בעיקר הפסוק של עליה למקדש, ויהיה נוהג גם בזמן הזה, ועי']. ועי' בשו"ת עין יצחק (ח"ב אבעה"ז סוף סי' סב אות ס') דע"פ הטורי אבן (מגילה ה, ב) דדברי קבלה כדברי תורה, חייב אדם לקבל פני רבו בכלל זה וכדברי תורה הוא ע"ש. 1131. נקט דביוה"כ אין חיוב לקבל פני רבו, וצ"ע מגמ' יומא (דף עז, ב) ונפסק בשו"ע (או"ח סי' תרי"ג ס"ה) דההולך ביוה"כ להקביל פני רבו עובר עד צוארו במים. אלא שיש לציין דכעין זה כתב הרמ"א בהלכות תשעה באב (סי' תקנ"ד סי"ב) וכתב שם המגן אברהם דחיובא ליכא, אבל מצוה איכא ע"ש, ואולי רבינו מסכים לזה. אבל בפענח רזא (סוף פ' ראה על הפסוק שלש פעמים בשנה) כתב וז"ל, כתיב 'שלוש', מלא בוי"ו, כי ששה פעמים צריך להקביל פני רבו, בשלש רגלים, וראש השנה ויוה"כ, ושמיני עצרת. וע"ע הערה 1128 מפנים יפות.

וכו', ע"כ מריטב"א, הרי דר' יצחק נקט קצה האחרון, דלכל הפחות לא יגרע מלקבל פני רבו ברגל מפני ריחוק המקום, אבל בקירוב מקום גם בכל יום. וע"ע בסוף הספר בארוכה. 1126. ויקרא כג, כד שבתון זכרון תרועה. 1127. עי' בסוף הספר הערת הקונטרס אחרון. 1128. הרי דחדש הוא ראש השנה, ושבת הוא יו"ט. עי' בפנים יפות (סוף פ' ראה טז, טז בפסוק לא יראה) דאכן מפשטות לשון לקבל פני רבו ברגל, היינו 'ברגלים' - אך בגמ' יומא דף עז, ב מבואר דדוקא ביוה"כ איכא מצוה, וכן אלקנה עלה בראש השנה, וע"כ חודש היינו ראש השנה כדכתיב תקעו בחודש שופר, ושבת היינו יוה"כ [ולא רגל], כדכתיב מערב עד ערב תשבתו שבתכם ע"כ. ובמנחת פתים (או"ח סימן תקנ"ד) תמה, דמהגמ' ביומא רואים רק שגם ביוה"כ איכא מצוה, אבל ודאי העיקר שלש רגלים, דומיא דעליה לרגל שהיה בשלש רגלים ע"ש. ועי' בשו"ת דברי יציב (או"ח סימן רכ"ח) דבשאר יו"ט יש חיוב שמחה, אבל ברה"ה דאין חיוב שמחה אז יש זמן לקבל פני רבו ע"ש. 1129. מסיק דיש לקבל פני רבו ביו"ט וראש השנה, ולא ביוה"כ ולא בשבת ולא בראש חודש. 1130. בעיקר חיוב לקבל פני רבו, דנו המפרשים אם זה ממש חיוב דאורייתא או לא. עי' בערוך לנר (סוכה כה, ד"ה הכא טריד) שכתב דאולי יש מצוה דאורייתא בקבלת פני רבו מאת ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח. וכע"ז כ' בשו"ת התעוררות תשובה (או"ח סי' כ"ג) ומתחילה כ' שהוא מצוה

מוזהרין להיות טהורין ברגל מפני שהם נכונים לכנוס למקדש ולאכול קדשים, וזהו שנאמר בתורה (ויקרא יא ח) ובנבלתם לא תגעו, ברגל בלבד, אבל בשאר ימות השנה אין מוזהרין [עכ"ל].

וביון שכן תקשה לך, למה לי קרא מלטמא ברגל, הא בלאו הכי הא איכא עשה בכל א' מחובת הרגל וממילא כשמטמא את עצמו ברגל הוא מבטל כל מצות עשה אלו ואזהרה דובנבלתם לא תגעו ברגל, דכל עצמן הוי מפני ביטול החובות הללו, למה לי.

והא ליכא למימר דאזהרה למלקות אתיא. הא ודאי אין לוקין על אזהרה זו, כיון דעיקר אזהרה זו אינו אלא משום ביטול חובת הרגל שגורם ע"י טומאתו, אינו חמיר ממבטלן בידים דאינו עובר אלא בעשה גרידא, ואין מן הראוי להחמיר בגורם לבטל ממבטל ממש¹¹³², וכן כתב שם הרמב"ם שאין לוקין על טומאת הרגל¹¹³³. וברור הוא מהאי טעמא דפירשתי¹¹³⁴, וא"כ אזהרה זו למה לי.

אלא ע"כ אם אינו ענין לטומאה שברגל, תנהו ענין לטומאה של קודם הרגל שלא יטמא בנבילה, אע"ג דאכתי לא חל עליו חובת הרגל, מפני ביטול חובת הרגל¹¹³⁵. ולפי"ז בע"כ שמע מינה דלאו משום טומאה דבידים לחוד אזהר קרא, אלא ודאי

הבא), ודווקא רגל, ולא ראש השנה ויוה"כ, דהא לית בהו חובת הרגל נקט נמי בהקבלת פנים רגל ולא דוקא.

[ידון בדין חייב אדם לטהר עצמו ברגל - דהוא חייב קודם הרגל, דברגל עצמו יש חייב טהרה מצד קרבנות]

[ענף א']

חייב אדם לטהר את עצמו ברגל שנאמר ובנבלתם לא תגעו (ויקרא יא ח). ומשמע

ליה ברגל כדאמר בסמוך. וקשה לי נהי דקרא מיירי ברגל אפילו הכי לא נפקא לן מיניה אלא שאסור לטמא את עצמו ברגל בידים, אבל אם נטמא כבר שיחייב לטהר את עצמו מנלן, וכי דנין טומאה קדומה ליטהר מטומאה דאותו שעה, והרי כהנים יוכיחו שמוזהרין שלא לטמא למת ואם נטמא כבר אם רצה לעמוד בטומאתו ימים רבים לית לן בה ואינו חייב שיטהר דזה לא מצינו בשום דוכתא.

וי"ל דהא ודאי הא דמוקי לקרא ברגל דאטו רגל רמיזא בקרא ומאי שנא רגל משאר ימות השנה דמוקי לה ארגל, ובע"כ היינו טעמא משום דחובת הרגל הוא ראייה וחגיגה ושלמי שמחה שאי אפשר לקיימן בטומאה, משום הכי שדי לקרא ארגל, וכ"כ הרמב"ם (בפס"ז מהלכות טומאת אוכלין ה"י) כל ישראל

מק' מנ"ל
שאם נטמא
כבר דחייב
לטהר עצמו

❦ תורת אריה ❦

שם כתב טעם אחר, כיון דפשטא דקרא לא מיירי בהכי, אף דמכח יתורא דרשינן איזה דרשה אינו לוקה. וברעק"א שם נתקשה בזה ע"ש. ¹¹³⁵ רבינו מחדש דהפסוק בא לומר דקודם הרגל חייב לטהר עצמו. ויש לדון מהו ביאור חייב זה, האם נאמר דבעלמא אין צריך לדאוג לקיום המצות לפני שהגיע זמנם - וקמ"ל הפסוק דכאן צריך לדאוג להמצוה קודם זמנו [קודם הרגל] כדי שיוכל להביא קרבנותיו ברגל, וכצד זה נקט בריש דבריו האבני נזר או"ח סי' שכ"א אות ג' - אמנם שוב [באות ז' ח'] דן דלעולם מסכים רבינו דבאמת בכל מצוה חייב לדאוג קודם זמנו לקיים המצוה, וכגון דחייב לקנות לולב לפני סוכות, [והאבני נזר שם אות ו' כתב דהוא 'מושב' ועומד מהר סיני על זה]. אמנם כאן הוא ענין אחר דכיון שהוא טמא הרי יש עליו חלות פטור מן המצוה, ומנ"ל דהוא חייב בכלל להסיר הפטור כדי שאח"כ יתחייב בהמצוה, וזהו החי' כאן בסוגין מפסוק ובנבלתם לא תגעו, "דחייב לטהר עצמו ולהסיר הפטור" כדי שאח"כ יתחייב במצות קרבן החג. [משא"כ בשאר מצות אין חייב להסיר הפטור, ודוגמא לזה הוא פטור הולכי דרכים דפטורים מן הסוכה, ולא אמרינן דחייבין ללון במקום אחד

¹¹³². מברוך טעם. הגה"ה נ"ב, יש סתירה לסברא זו ממה שכתב בחידושי הריטב"א למס' קידושין (דף לד, ד"ה והא) בשם הרמב"ם בלאו דלא תשים דמים בביתך, שעיקרו מפני מ"ע דמעקה יעו"ש. (ע"כ מברוך טעם). א.ה. עיין בסוף הספר מה שביארנו את הברוך טעם. ¹¹³³. עי' בערוך לגר (מכות כא, ב ד"ה במתניתין בבית הטומאה) שהוכיח כדעת הרמב"ם. אמנם באבן עזרא (ויקרא י"א ח) כ' וז"ל, והנה הנוגע בזדון יש עליו מלקות כי הוא עבר על ל"ת עכ"ל. והיא שיטה יחידאה. [ובס' ברוך שאמר (לבעל הברוך טעם) מכות (כא, ב) כ' דלפי סברת רבינו, הרי לפי הסוברים דגם בראש השנה חייב לטהר את עצמו כמו בשאר רגלים אף על פי שאין ביום טוב של ראש השנה מצות ראיית פנים ולא שלמי שמחה, ע"כ אינם סוברים כדעת הרמב"ם, וממילא יש לומר דלשיטתם יש חייב מלקות על המטמא את עצמו ברגל, כי עבר על לאו דובנבלתם לא תגעו, ועי"ש מה שפלפל לפי"ז]. והרמב"ם (ויקרא שם) סובר דלאו דובנבלתם לא תגעו הוא אסמכתא. [וכ"כ במשך חכמה פרשת שמיי בפסוק ובנבלתם לא תגעו שהוא דרבנן, אמנם לפי תוספתא יתכן שהוא דאורייתא, ע"ש]. ¹¹³⁴. במל"מ

מיישב
דקמ"ל
דקודם הרגל
חייב לטהר
עצמו

אלא ודאי דעיקר לאו זה קמ"ל דאם נטמא בנבילה קודם הרגל דחייב לטהר את עצמו קודם הרגל¹¹³⁶ שלא לבטל חובת הרגל כגון שלמי שמחה¹¹³⁷ שנוהג כל שבעה אפילו ביו"ט ראשון^{1138 1139 1140}.

❖ תורת אריה ❖

סה) המפורסמת, דיוצאים מצות שמחה בכל מילי בבשר ויין, ושלמי שמחה הוא רק מצוה מן המוכרח, וא"כ למה צריך לטהר עצמו קודם הרגל משום קרבן שמחה, והא יוצאין בשאר דברים. וצ"ל דעיקר מצות שמחה היא בקרבן, ועי' מש"כ בסוף הספר. **1138**. רבינו נקט לדבר פשוט דיסוד חיוב לטהר עצמו ברגל הוא 'קודם הרגל', ומשום דכשיבוא הרגל לא יבטל שלמי שמחה [ושאר קרבנות], וצ"ע לשון הגמ' 'ברגל', הוה ליה למימר קודם הרגל, עי' מש"כ רבינו בדיבור הבא]. בים של שלמה (ביצה פ"ב סימן יט) כתב, דלביית הלל שם שכ' שבשבת שקודם הרגל טובל בשבת, היינו שדוקא טובל בשבת [ולא רק שמותר כפי' רש"י], כיון שיש חיוב לטהר עצמו 'קודם כניסת הרגל' ע"כ. וכרבינו. ובצל"ח שם (ביצה יז, ד"ה רש"י ד"ה ובי"ה) הק' עליו מלשון הגמ' 'ברגל', ולא קודם הרגל, אבל מסיק דדברי הים של שלמה נכונים לדינא דחייב לטהר קודם הרגל ע"ש. וכ"כ המהרא"ל צינץ בס' שמחת יו"ט (ביצה יז, ד"ה במשנה) ומאותה סברא של רבינו, דהרי אין לוקין על לאו זה, וע"כ מה שהתורה הוסיפה לאו הוא לעיו"ט ע"כ. **1139**. רבינו נקט דחייב לטהר מחמת קרבן שלמי שמחה. ובתחילת הדיבור הביא הרמב"ם (בהל' טו"א) שכתב דישאל מוזהרים להיות טהורים 'כדי לאכול קדשים' ע"כ. ובאמת הרמב"ם (שם) הוסיף גם "מפני שהם נכונים לכונוס למקדש", וזה טעם שני. וצ"ע למה הוסיף מפני שהם נכונים לכונוס למקדש, וי"ל דנפק"מ במי שאינו מקריב קרבן שמחה, למשל מי שאינו יכול לאכול, או ביום השביעי וכבר הקריב ואכל השלמי שמחה ועוד לא עלה לרגל. [ועי' לעיל הערה **1137**]. בר"ח הזכיר רק כניסה למקדש וז"ל, שחייבים לטהר עצמם ברגל בבואם ליראות לפני ה' ע"כ, ולא הזכיר קרבן שמחה. **1140**. רבינו כתב שטעם מצוה זו שלא לטמא עצמו הוא משום קרבנות כגון שלמי שמחה, ולפי"ז בר"ה ויוה"כ אין חיוב זה, וכן בזמן הזה אין חיוב לטהר עצמו, וכ"כ בשאגת אריה סימן ס"ז להלכה כשיטת הרמב"ם דתלוי בקרבנות, ולכן אינו נוהג בזמן הזה, ולא בר"ה ויוה"כ, ודלא כדעת הרא"ש (יומא פ"ח סי' כ"ד) וטור (סי' תר"ו) שכתבו "שביום הכיפורים" מעיקר הדין חייב לטהר עצמו מדינא דרבי יצחק, אלא שבזמן הזה שאין לנו אפר פרה וא"א ליטהר, ולכן גם אין לברך על הטבילה ע"כ, הרי דסברי דדין טהרה הוא מצד היו"ט, ואינו תלוי בקרבנות. והק' השאגת אריה ע"פ דרכו ב' קושיות על דבריהם, א- דיוה"כ אין בו עליה לרגל וקרבנות חגיגה וכו', ב- ועוד דבזמן הזה שבעונותינו אין לנו מקדש בכלל אין מצוה זו

דחייב לטהר את עצמו ברגל קמ"ל, דאל"כ הא טומאה זו של נבילה דמשתעי ביה קרא אינו אלא טומאת ערב, והא בטומאה כזו אפילו נטמא בערב הרגל יוכל לטבול בו ביום ולטהר לערב ומאי איכפת לן שנטמא בנבילה כיון שיוכל ליטהר עד הרגל ולקיים חובת הרגל.

כל סוכות ולהסיר הפטור כדי להתחייב במצות סוכה, דזה פטור של הולכי דרכים, ורק כאן חי' התורה דצריך להסיר הפטור כדי להתחייב במצות, וצ"ע למה לא נילף מכאן לשאר התורה]. ויש להוסיף על זה, דידוע שיטת הצ"ח בפסחים ג, דאם הוא בדרך רחוקה פטור 'ולא מצינו שיהיה מצוה לעלות ולהתקרב עצמו קודם זמן הפסח' ע"כ, ובמנ"ח (מצוה ה' אות י"ג) תמה עליו, דודאי חייבים קודם זמן המצוה לדאוג למצוה, [אמנם כרת אין בכה"ג] עיי"ש. ונראה דודאי גם הצ"ח מסכים דחייב לדאוג על המצוה קודם זמנו, ולא אמר דבריו רק כאן לגבי דין של 'דרך רחוקה' 'שהוא פטור' מהמצוה, וע"ז סובר דאין חייב להסיר הפטור וכנ"ל, ודו"ק. וע"ע בחזו"א (או"ח סי' קכ"ט לדף כה, א) שדן בעליה לרגל וקרבנות, אם חייב לטהר עצמו קודם הזמן וכמו שחייב לקנות לולב ושופר קודם זמנו, וכן חייב לקנות קרקע, או שהוא פטור ולא רק אונס ע"ש בכל דבריו. ועי' בס' מערכי מועד (להגר"מ שילוני, ח"א) מערכה ארוכה בשאלה זו, והביא מכמה אחרונים שדנו בזה, [וכ' על דברי האבנ"ז, דיש לחלק חילוק אחר ברבינו, דקודם זמן המצוה אינו חייב לטהר עצמו אם הוא כבר טמא, אבל לטמא עצמו בידים אסור]. **1136**. עי' כסף משנה (הלכות ברכות פ"א ה"א באמצע דבריו) שדן בברכות שמהם אמרינן בעל, ומהם בלמ"ד, וכתב ולא תיקשי לרמב"ם מברכת 'על הטבילה', דמילתא דרשות היא לא ליטבל ולא ליטהר. ואף על גב דחייב אדם לטהר עצמו ברגל. לאו חיוב גמור הוא. א"נ דלא רצו חכמים לשנות הברכה שלש פעמים בשנה מבכל השנה [ר"ל כיון שבכל השנה הוא רשות, ואין אומרים בלמ"ד, ולכן בכל מקום אמרינן ב'על' עכ"ל. ורבינו דנקט דהוא חיוב גמור [דהא ס"ד דלוקה] ע"כ יפרש כתי' ב'. וחייב לברך על טבילה זו, דהא חיוב גמור הוא מן התורה. [אמנם לדעת הרמב"ן הנ"ל הערה **1133** שחיוב לטהר עצמו ברגל הוא אסמכתא בעלמא, יש לעיין אי תיקנו ברכה על זה]. **1137**. מלשונו משמע דעיקר חיוב טהרה הוא משום השלמי שמחה, דאילו לענין ראי' וחגיגה, כתב בשאגת אריה (סימן סו) דאפשר להביאם ביום אחר ול"ד ביום ראשון, ולכן אין צריך לטהר עצמו לזה קודם הרגל ע"ש. אלא שבאמת הרמב"ם (פ"ב מהל' חגיגה ה"ה) פסק דכולן תשלומין דראשון, וא"כ לשיטתו צריך להיות טהור לפני הרגל כדי שיוכל להביא גם ראי' וחגיגתו ביום א', דאם הוא טמא ביום ראשון שוב א"א להביאו בכל הרגל ודו"ק. [והזכירו השאג"א ענין זה בתוך דבריו שם]. והנה במש"כ רבינו דחייב לטהר עצמו לקרבן שמחה, צע"ג משיטת רבינו בשאגת אריה (סימן

[ענף ב']

[דן אם אשה חייבת לטהר עצמה ברגל]

מק' על פי'
ב' דרש"י
ותוס' שסבר
שאשה
חייבת
בטהרת
הרגל, דזה
אינו ופטורה

וכי תימא למאי דפרישית דהאי לאו דובנבלתם לא תגעו משום חובת הרגל הוא, הא אמרין בפ"ג דיבמות (דף כט ע"ב) אשתו ארוסה לא אונן ולא מטמא לה, וכן היא לא אוננת ולא מטמאה לו. ופי' רש"י [בפי' ב'] ותוס' אהא דלא מטמאת לו ברגל שישראל מזהרין על הטהרה מובנבלתם לא תגעו [ע"כ]. והא ליתא, דבאשה מאי שנא רגל מכל השנה הא אינן מצוין בראייה וחגיגה כדאמר פ"ק דמסכת חגיגה (ב' ע"א). ואי משום שלמי שמחה הניחא לרב זירא דס"ל לעיל (דף ו' ע"ב) דאשה איתנה בשמחה, אבל לאביי דאמר התם אשה בעלה משמחה ואין חיוב שמחה מוטל עליה כלל הא ודאי אינה צריכה לטהר את עצמה ברגל דכיון שהיא טמאה דלא אפשר אין שום חיוב מוטל על בעלה לשמחה, והא ודאי דאין עליה שום חיוב להביא את בעלה לידי חיוב שישמחנה כיון שעליה גופה אין חובה של מצות שמחה, ומשום לחייב את בעלה אינו חייבת לטהר את עצמה, וזה פשוט¹¹⁴¹ ¹¹⁴².

הלכך נראה לי פירוש א' של רש"י שם דאינה מטמאה לו, היינו שאינה חייבת לטמא לו, אע"פ שמצוה לטמא לו מתים האמורין גבי טומאת כהנים ונשואה חייבת לטמאה לבעלה, מ"מ ארוסה לא, דלאו שארו הוא ורחמנא אמר (ויקרא כא ב) כי אם לשארו הקרוב אליו¹¹⁴³.

ואע"ג דהרמב"ם (פ"ב מהלכות אבל ה"ו) פסק דנשים אינן מצוות לטמא לקרובים, ופי' הרמב"ן בתורת האדם משום דס"ל כל שישנו בבל יטמא איתא בטומאת קרובים, והני נשי הואיל וליתנהו בבל יטמא דבני אהרן ולא בנות אהרן, ליתנהו נמי בטומאת קרובים¹¹⁴⁴. כבר השיגו הראב"ד מהא דלא מטמאה לו¹¹⁴⁵ דתניא גבי אשתו ארוסה¹¹⁴⁶.

ועוד קשה לי אי אמרת דנשים כהנות אינן מצוות לטמא לקרובים מה"ט דאינן בבל יטמא, א"כ הה"נ ישראלים אינן מצווים לטמא לקרובים, דהא אינן נמי בבל יטמא. לפי"ז תקשה דאמר בפ"ב דסוכה (דף כ"ה ע"א-ע"ב) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש, מי היה, ר' יצחק אמר טמאי מת מצוה שחל ז' שלהם בערב פסח. והאי מת מצוה

מוכיח
מסוגיא
דסוכה דאמר
דמת מצוה
הוה עוסק
במצוה, דע"כ
חייב ישראל
ואשה לטמא
לקרוביהם,
ודלא
כהרמב"ם
הנ"ל

תורת אריה

איסורא ליכא כיון דאין כהנת מזהרת על הטומאה ואי דאין מחויבת להטמאה לו קאמר מאי איריא ארוסה אפילו נשואה נמי כיון דלדעת הרמב"ם אין נשים מצוות להטמא לקרובין. נ"ל שהרמב"ם מפרש להאי לא מטמאה לו כמו שפי' רש"י בפ"ג דיבמות (דף כטב) בלישנא בתרא וכו' ע"כ משאג"א. [וע"ש מה שביאר בדעת הראב"ד, ונקט כוותיה]. **1144. מברוך טעם**. נב. מבואר כן בתשובות רשב"א (ח"א סימן כ"ז וסימן תרל"ה ותרל"ו) שאין חיוב המצוה טומאה לקרובים רק בכהנים ולא בישראל. ולסברא השניה שכתב בתורת האדם דמעוטא דבני אהרן קאי גם אלה יטמא, לא ממעט רק נשים, כן מבואר מדבריו שם. (ע"כ מברוך טעם). **1145. מברוך טעם**. נב. יעוין ברש"י מס' סנהדרין (דף כ"ח ע"ב) ד"ה ואין מטמא לה, שכתב אית דלא גרסי ואינה מטמאה. ויעוין בק"א. (ע"כ מברוך טעם). **1146**. רבינו כאן נוקט כשיטת הראב"ד דנשים חייבות לטמאות לו קרובים, וא"כ נשואה חייבת ליטמא לבעלה, ודלא כהרמב"ם. ועי' שאג"א (סי' סו) שתלה מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בזה לשיטתם בדין שמחה בנשים, דלהרמב"ם נשים חייבות בשמחה כרבי זירא, וא"כ אשה חייבת ליטהר ברגל ולכן פירש הגמ' ביבמות אשתו ארוסה לא מטמאה לו, דהיינו ברגל, דאשה חייבת בטהרה ברגל, ואינה חייבת ליטמא לקרוביה [וכפי' ב' ברש"י. ואילו

נוגעת ע"כ. עי' בסוף הספר. **1141**. לעיל דף ו,א ד"ה אמר רבא, כתב רבינו דפשיטא דקי"ל כאביי לגבי רבי זירא דבתרא הוא, וכהראב"ד ע"ש. וע"ע בשאגת אריה (סימן ס"ו) שהק' למה פסק הרמב"ם כר' זירא, ולא כאביי דבתרא הוא ע"ש. אבל עכ"פ הרמב"ם למעשה פסק כר' זירא וא"ש רש"י ותוס' באמת. עוד כתבו באחרונים ליישב רש"י, דסובר שלא דובנבלתם לא תגעו אינו משום קרבן שמחה [ונדעת רבינו], אלא משום עצם קדושת יו"ט, וזה נוגע גם לאשה. [עי' בזה בהערה הקודמת בנדפס בסוף הספר אות ב' שיטת רש"י, ושם אות א' בנוגע נשים]. **1142**. בשאגת אריה (סוף סימן ס"ו) דן ברש"י ותוס' דע"כ סברי להלכה כר' זירא ע"ש. **1143**. עי' שאגת אריה (סימן סו ד"ה ולמש"כ) שהוכיח דע"כ כן סובר הרמב"ם, דבפ"ג מהל' אבל כתב: לה יטמא מ"ע שאם לא רצה להטמא מטמאין אותו בע"כ בד"א בזכרים שהזהירו על הטומאה אבל הכהנות הואיל ואינן מזהרות על הטומאה כן אינן מצוות להתטמא לקרובים אלא אם רצו מתטמאות ואם לאו לא מתטמאות ע"כ, והראב"ד בהשגות כתב, קשיא הא דתניא אשתו ארוסה לא אונן ולא מטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מטמאה לו הא נשואה מטמאה לו ע"כ, והרמב"ן בתורת האדם כתב עליו ולפי"ז הא דתניא לא מטמאה לו לאו דוקא אלא שיטפיה נקט ע"כ. ודברי תימה הוא היאך תני מלתא דליתא כלל דהא ודאי

מינה דמצות טומאת קרובים שייכי בישראל אע"ג דאינו בבל יטמא ממילא הוא הדין לנשים.

ועוד קשה לי אם איתא דישראלים אין מצווים על טומאת קרובים אלא כהנים לחוד. תקשה הא דדרשינן (נזיר מז ע"ב) מלאביו דגבי נזיר לאביו לא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה, ולאמו אפילו כהן ונזיר לאמו אינו מטמא אבל מטמא למת מצוה. והשתא מנלן דלאביו ואמו שניהם לדיוקא ולהתיר¹¹⁴⁸ מת מצוה אתא, דילמא לאביו לגופיה אתא ולאסור אפילו כהן לטמא לאביו. דאילו מעל כל נפשות מת דאפילו קרובים בכלל כדאמר בפ"ב דזבחים (דף ק' ע"א), ה"א הני מילי נזיר ישראל דאינו מצווה לטמא לקרובים, אבל נזיר כהן דמצווה לטמא לקרובים ה"א דיטמא, קמ"ל לאביו דאפילו הכי אינו מטמא.

ובי תימא מהיכא תיתי דיטמא הא אין עשה דטומאת קרובים דוחה לעשה ול"ת דנזיר. י"ל שאני נזיר דאיתא בשאלה כדאמר בפ"ק דיבמות (דף ה' ע"א), ואע"ג דעשה דטומאת קרובים נמי קיל אם אמרת שאינן נוהגת אלא בכהנים ולא בישראלים ונשים הוי ליה עשה שאינו שוה בכל. מ"מ ה"א דהאי דנזיר דאיתא בשאלה קיל טפי וראוי לעשה דטומאת קרובים של כהן לדחות לעשה ול"ת של נזיר אע"ג דעשה זו אינו שוה בכל. תדע, דהא מצריך תרי קראי דעשה דתגלחת מצורע דוחה לעשה ול"ת דנזיר ודכהן, ואמר התם הא דלא גמרינן מנהון דעשה דוחה לעשה ול"ת משום דנזיר איתא בשאלה¹¹⁴⁹ וכהן דהוה ליה אינו שוה בכל. והשתא אי הא דאיתא בשאלה ואינו שוה בכל שקולין הן אכתי תיקשה נהי דבעלמא לא גמרינן מהן, נגמר חד מחבריה ותרי קראי למה לי, או

דקאמר היינו שנטמא לקרובים שחייב לטמא להם, וכן פ"י רש"י ותוס' התם. דהא ליכא למימר טמאי מת מצוה ממש דהיינו מת שאין לו קוברים כמו כל מת מצוה שבגמרא. דא"כ מאי פריך התם אהא דנפקא ליה דעוסק במצוה פטור מן המצוה מובלכתך בדרך, תיפוק ליה מאותן האנשים שנטמאו למת מצוה אע"פ דע"ז ידחו מפסח. דהא ליכא למימר דפריך לה מרבי יוסי דאמר נושאי ארונו של יוסף היו או מדר' עקיבא דאמר מישאל ואלצפן היו, הא כיון דכבר היו יכולין ליטהר עד ערב פסח כדאמר התם, ובע"כ הא דלא נטהרו היה מחמת איזה אונס וא"כ אין ללמוד מהם לעוסק במצוה כיון דבשעה שנטמאו היה עדיין שהות ליטהר עד ערב פסח, ודאי למקרה של אונס לא חששו, דאל"כ הוה ליה לאתויי להא דעוסק במצוה מטומאת קרובים דכתיב בהדיא. ועוד מאי פריך לילף מהתם לעוסק במצוה, שאני התם שאינו מבטל מצות פסח בודאי כיון דהיו יכולין ליטהר, ואכתי לא שמעת מיניה למבטל ודאי כגון שיהא שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה כדאמר התם, להכי כתב רחמנא בלכתך בדרך למבטל בודאי. אלא ודאי מדר' יצחק דאית ליה טמאי מת מצוה שחל ז' שלהם בערב פסח דאיכא ביטול מצות פסח בודאי, פריך. ואי מת מצוה דר' יצחק היינו מת מצוה שאין לו קוברים, מאי פריך נילף מיניה לעוסק במצוה, הא מת מצוה כזה שאני שדוחה כל המצות ואפילו כהן גדול ונזיר והולך לשחוט פסחו ולמול בנו מטמא לו כדנפקא ליה מלאחותו, אלא ע"כ הא מת מצוה מטומאת קרובים איירי. ואי אין מצוות טומאת קרובים בישראל לא היה אותן האנשים עוסקים במצוה כלל¹¹⁴⁷ דהא במדבר באותו זמן לא היה שם כהנים אלא אהרן ובניו לבד. אלא שמע

❦ תורת אריה ❦

משמחה ואין חיוב עליה. אבל להרמב"ם שפסק כר' זירא דיש לה חיוב שמחת קרבן, לא תטמא. [וצ"ע בגמ' זבחים דף ק,א דטימא יוסף הכהן, (הביאו רבינו לעיל בדף ה,א סוף ד"ה פסח), ולמה עדיפא לטמא לקרובים יותר מלקיים מצות קרבן שמחה ביו"ט, וצ"ע] ¹¹⁴⁷. ע"י בסוף הספר הערת הברוך טעם. ¹¹⁴⁸. מברוך טעם. הגה"ה נ"ב, לא קשיא מידי דהא מרבינן מתיבתא דקאי על קרובים והיינו ע"כ אף בנזיר כהן, דאי בנזיר ישראל לא איצטריך דהא לישראל אינו מצוה בטומאת קרובים. ¹¹⁴⁹. עיין אבני מילואים סוף ח"ב

הראב"ד סובר כאב"י דאשה אינה חייבת בשמחה אלא בעלה משמחה, וא"כ מותרת לטמא ברגל וע"כ פ"י ארוסה לא מיטמאה לו, דאינה חייבת, אבל נשואה חייבת לטמא לו [וכן ישראלים] וכפ"י א'. וע"י בשאג"א החדשות (ס"ח) שפוסק להלכה כהראב"ד וכמש"כ בטורי אבן כאן, ומסיק שם, ב"ראיה שאין עליה תשובה" מגמ' סוכה שהביא להלן, דגם ישראלים ונשים מצווים להטמא למת, ודלא כרמב"ם. ולפ"י יוצא בערב יו"ט או ביו"ט אם מת אחד מז' קרוביה, לפי הראב"ד חייבת לטמא עצמה, דהא פסק כאב"י שבעלה

[דן מנ"ל דישראל אינו מוזהר מליטמא עצמו]

והלא דברים ק"ו מה טומאה חמורה כהנים מוזהרין [ישראל אין מוזהרין] כו'.

וקשה לי דילמא לעולם ישראל מוזהרין על טומאת נבילה ואפילו הכי איצטריך להזהיר את הכהנים על טומאת מת. ונ"מ אם נטמא כבר באיזה טומאה דתו אין ישראל מוזהרין מליטמא דאמאי קפיד קרא אטומאה הא כבר מיטמא וקאי, אבל בטומאת מת לכהנים אילו איטמי באיזה טומאה שאינו של מת מוזהר שלא לטמא אח"כ במת. דע"כ לא פליגי בפ"ו דנזיר (דף מב ע"ב) בטומאה וטומאה אלא כשהראשונה היתה ג"כ של מת מטעמא דמיחל וקאי, אבל כשהיתה טומאה אחרת אסור לטמא אח"כ במת וזה חידש הכתוב בטומאת מת לכהנים דוקא. אבל ישראל אפילו תימא דמוזהרין מליטמא הא כל הטומאות וטומאת מת שוין בהן ואם נטמא כבר שוב אינן מוזהרין.

ואפ"ת דאי ישראל מוזהרין על טומאת נבילה כ"ש דמוזהרין על טומאת מת דחמיר. א"כ אם נטמא בנבילה אכתי מוזהרין על טומאת מת דהא מוסיף טומאה על טומאתו דבזה טמא טומאת ערב ובזה טמא טומאת ז'. ובע"כ אם איתא דישראל מוזהרין על מגע נבילה וכ"ש של מת אם נטמא בנבילה אסור לטמא במת משום תוס' טומאה משל ערב לשל ז' וא"כ אזהרת טומאת מת לכהנים למה לי. י"ל דנפקא מינה אם כבר נטמא טומאת ז' כגון זב ובועל נדה דישראל אין מוזהר שוב בו ביום על טומאת מת דאין כאן תוס' טומאה כיון דכבר נטמא טומאת ז' ומ"מ לכהנים אפילו בכה"ג מזהיר רחמנא.

ועוד קשה לי אפילו תימא דישראל מוזהרין על מגע נבילה וממילא מוזהרין על טומאת מת מק"ו מ"מ אם נטמא במת אינו לוקה דקי"ל אין מזהירין מן הדין כתב רחמנא לאו מפורש גבי

ליכתוב בכהן ולגמר נזיר מיניה או בנזיר ולגמר כהן מיניה. אלא ודאי חד מחבריה לא גמרינן, דאיכא למימר דהא דשאלה קיל מאינו שוה בכל א"נ איפכא, וא"כ הכא נמי לאביו איצטריך לגופיה דה"א הא דאיתיה בשאלה קיל מאינו שוה בכל דכהן וליתי עשה דכהן ולדחי עשה ול"ת דנזיר קמ"ל לאביו דלא. ומנלן דלאביו לדיוקא אתי למשרי מת מצוה.

אלא ע"כ עשה דטומאת קרובים שוה בכל ונוהג בישראל ונשים נמי ומעל כל נפשות מת לא יבוא אפילו תימא דמיירי בישראל ממילא נפקא ליה דאין עשה דטומאת קרובים דוחה אפילו לעשה ולא תעשה דנזיר גרידא, כ"ש אם הוא נזיר וכהן. ובע"כ לאביו משום דיוקא אתי ולהתיר מת מצוה¹¹⁵⁰.

מסיק
דטומאת
קרובים
שייך
בישראל
ובנשים

למהר את עצמו ברגל. קשה לי מאי לטהר ברגל דקאמר דמשמע שיטבול ויטהר את עצמו בתוך הרגל, והא חייב לטהר קודם הרגל בעיו"ט כדי שיהיה לו הערב שמש, דאם יטבול ביו"ט אפילו ביום א' הא בטל משלמי שמחה שנוהג כל

מק' על לשון
ברגל דהא
חייב קודם
הרגל

ד/1151.

וי"ל דהא לא פסיקא ליה, דאם חל י"ט ראשון בשבת אין שלמי שמחה דוחין שבת וכמ"ד בעינן זביחה בשעת שמחה ואין יוצא ידי שמחה בשלמים שהן נשחטין בעיו"ט כדאמרינן בפ"ו דפסחים (ריש דף עא ע"א), א"כ בחל יום א' בשבת יוכל לטבול ביו"ט ראשון ואגב אורחיה קמ"ל דבעינן זביחה בשעת שמחה¹¹⁵².

תניא נמי הכי ובנבלתם לא תגעו יכול יהו ישראל כו'. אע"ג דמברייתא לא שמע מינה שחייב לטהר את עצמו אלא שלא יטמא בידים. מ"מ כיון דמוקי לקרא ברגל ממילא שמע מינה דמחויב לטהר. ומזה ראייה למאי דפירשתי בסמוך (לעיל).

❦ תורת אריה ❦

הערב כשנטהר ונמצא שביטל קרבן שמחה ביום ראשון, וצ"ע. והנה ע"ע בסוף הספר (ע' תקסו להערה 1140 אות ה) להסוברים דחויב טהרה ברגל משום קדושת יום טוב, גם כשחל יום ראשון, בשבת, חייב לטהר עצמו ערב הרגל.

שו"ת סי' כ"ב, בהערות מלואי חותם הערה 102. 1150. ועי' בארוכה בזה בשאגת אריה החדשות סי' ח', קחנו משם. 1151. וכן מק' בצל"ח ביצה יז, ד"ה רש"י ד"ה וב"ה. ע"ש בדבריו והובא לעיל בהערה 1138. 1152. צ"ע דהא ביום ראשון אינו יכול לאכול עד

יתירא ש"מ דלגמרי מיעט הכתוב¹¹⁵³ לבני ישראל מטומאת מת וכדפירשתי. אבל קשה לי הא דרשא בתו"כ בני אהרן, יכול חללים, ת"ל הכהנים להוציא חללים. אלמא הכהנים אינו מיותר להוציא בני ישראל לגמרי מאזהרת טומאת מת אלא להוציא חללים.

[דן במעלת צדיקים נחתמים לאלתר, ורשעים לאלתר, ולא ביוה"כ – דצריך זכות גדול או עבירה גדולה לשנות הדין – גדר צעקה לאחר גזר דין]

צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים. ולפי"ז הא דתניא לעיל (בע"א)

אדם שאירע בו קרי או אונס קודם יום הכיפורים נידון לשעבר, לא משכחת לה אלא בבינוני, וכן הא דאמר לעיל אדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ היינו של בינונים דווקא. ומשום דסתם בני אדם בינונים הם פסיק ותני סתמא כדפירשתי במתניתן (בד"ה קודם יוה"כ)¹¹⁵⁴.

עוד י"ל אם הצדיק מקלקל מעשיו בתוך זמן שמראש השנה עד יוה"כ או הרשע מתקן מעשיו בתוך הזמן הזה¹¹⁵⁵ נהפך דינו ביוה"כ מטובה לרעה או מרעה לטובה¹¹⁵⁶. ונ"מ בהא דנחתמים בראש השנה לחיים או למות, דשוב אין גזר דין נתהפך אלא ע"י עון גדול לצדיק וע"י זכות גדול לרשע¹¹⁵⁷. מה שאין צריך כל כך אילו הרעו מעשיהם או הטיבו בתחילה. ובינוני זכות קל או חובה קל מכריע לחתום ביוה"כ לחיים או למות¹¹⁵⁸.

טומאת מת לכהנים שילקה הכהן על טומאת מת משא"כ ישראל. וכה"ג מצינו בפ"ב דפסחים (דף כד ע"א) דקאמר ואימא ליחודי לאו לגופיה הוא דאתו, דאי מדרכי אלעזר אין לוקין על לאו שבכללות. עוד אמרין התם והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, מה ת"ל לא יאכל אם אינו ענין לגופיה דנפקא ליה ק"ו ממעשר הקל כו', וכי תימא אין מזהירין מן הדין הקישא הוא אלמא אע"ג דהוה בכלל לאו אחר או דאתא בק"ו טרח הכתוב ליחודי ליה לאו מפני מלקות. וה"נ אפילו תימא דמוזהרין על מגע נבילה ואתיא טומאת מת בק"ו טרח הכתוב ליחודי לאו לכהנים מפני המלקות.

עוד קשה לי הוה ליה לאתויי מדכתב רחמנא גבי נזיר על כל נפשות מת לא יבוא מכלל דשאר בני ישראל אין מוזהרין על טומאת מת וק"ו לטומאת נבילה דקילי.

וי"ל דודאי מנזיר ליכא למילף מדמוזהר על טומאת מת דשמע מינה דעל טומאת נבילה אינו מוזהר, דאפשר לומר דנפקא מינה לשנטמא כבר. א"נ למלקות וכדפירשתי. והכא קרא יתירא דריש מכדי כתיב אמור אל הכהנים בני אהרן למה לי. אלא ודאי למעוטי בני ישראל מאיסור טומאת מת לגמרי וק"ו לטומאת נבילה ובע"כ ובנבלתם לא תגעו לרגל אתי והיינו דנקט בברייתא בני אהרן מוזהרין ואין בני ישראל מוזהרין ולמה לא נקט הא מהכהנים דרישא דקרא מדמוזהר לכהנים שמע מינה דישאל אין מוזהרין בטומאת מת החמור ק"ו לטומאת נבילה הקל. אלא ודאי מהא ליכא למשמע מיניה דאיכא לדחויי כדאמרן אבל מבני אהרן

« תורת אריה »

למיתה עכ"ל. והנה בגמ' דף יז,ב השב בינתיים מוחלין לו, לפי' רבינו קאי גם ארשע ולא רק אבינוני. ¹¹⁵⁷ ולפי"ז לכאורה בדרך כלל אין עוד חתימת הדין ביוה"כ לצדיקים ורשעים, דהכל כבר נעשית בר"ה, אבל אם אכן הצדיק עשה עבירה גדולה או הרשע זכות גדול אז משנים הדין ונחתם מחדש ביוה"כ. במהר"ם שיי"ק (או"ח סי' ש) נשאל על נוסח רבי אמנון ממגנצא בר"ה יכתובן וביוה"כ יחתמו, דהרי צדיקים ורשעים כבר נגמרו דינם בר"ה. והשיב דמ"מ דין המדינה וכל העולם הוא ביוה"כ גם לצדיקים ע"ש. ועוד י"ל לדברי רבינו כאן דיתכן חתימה ביוה"כ גם להם אם עשו מעשה גדול. ותו יש להשיב דרבינו כתב כמה פעמים שרוב העולם בינונים ולכן אומרים בלשון סתמא זה ודו"ק. ¹¹⁵⁸ משמע שבינוני א"צ דוקא תשובה לשנות הדין,

¹¹⁵³ מברוך טעם. הגה"ה נ"ב יעוין יבמות (דף פ"ה ע"א) ברש"י ד"ה והרי לאו דטומאה. (ע"כ מברוך טעם). א.ה. ועיין רש"ש. ¹¹⁵⁴ רבינו מחדש דרוב העולם בינונים הם. ועי' לעיל הערה 1094. ¹¹⁵⁵ משמע שעשה תשובה, ולא שעשה עוד מצוה. אמנם להלן כתב "זכות גדול". ¹¹⁵⁶ וכ"כ בפרשת דרכים ריש דרוש י"ג. אמנם העירו דמסתימת לשון הרמב"ם (פ"ג מתשובה ה"ג) משמע שא"א לצדיק ורשע לשנות דינם אחר ראש השנה, וז"ל, וכשם ששוקלין זכויות אדם ועונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו ביום טוב של ראש השנה, מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה [והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם

צעקה בכל
השנה שאני,
ובעי בקשה
יתירה

ואפילו לר' יצחק (יח ע"א) דאמר יפה צעקה לאדם בין לפני גזר דין בין לאחר גזר דין, א"כ אין ענין יוה"כ לרשעים דהא אם מטיב מעשיו ואפילו כל השנה כולה נקרע גזר דינו¹¹⁵⁹. אפשר דצעקה דבר אחר הוא ואין זה הטבת מעשיו לחוד, אלא לדפוק על שערי רחמים בתפילה ובקשה יתירה וכדכתיב (תהלים קז), ויצעקו אל ה' בצר להם כן¹¹⁶⁰ 1161.

למה בינונים
תלויים
ועומדים
אם
מטה כלפי
חסד

בינונים תלויים ועומדים. וגבי דין דלעתיד (לקמן יז ע"א) אמרי בית הלל ורב חסד מטה כלפי חסד, אם לא במחצה עוונות ובתוכם עון דפושעי ישראל בגופן. השתא אם נדמה דין ראש השנה לדין דלעתיד, בע"כ הא דבינונים תלויים היינו [דוקא] שיש בתוכם עון זה¹¹⁶², והשתא אי אפשר

לפרש הא דקאמר סתמא גבי אדם דגזר דין שלו ביום הכיפורים, וכן הא דאירע בו קרי, משום דסתם בני אדם בינונים הן¹¹⁶³ - כיון דאין דין של בינונים תלוי ביום הכיפורים אלא א"כ יש בהן עון זה, חלילה לומר דסתם בני אדם יש בהן עון דפושעי ישראל בגופן¹¹⁶⁴ 1165.

ואפשר שיש לחלק בין דין של ראש השנה שהוא אינו אלא לחיי שעה הקל, אינו מטה כלפי חסד. אבל דין דלעתיד שהוא דין דחיי עולם דחמיר, חס רחמנא עליה להטות כלפי חסד¹¹⁶⁶.

והמחזור מה שפי' קצת מפרשים (רמב"ן בדרשות פ"ה, תוס' רי"ד, ור"ן) דצדיקים ורשעים דהכא, בדין זה קאמר, דמי שזוכה בדין זה מחמת איזה זכות לשלם שכרו בעולם הזה אע"פ שהוא

תורת אריה

יונה שכ' שאם לא עשו תשובה הרי הוא חטא נוסף ע"כ. וע"ע מש"כ בכל זה בעמק ברכה בסוף הספר עמוד קמ"ו, ובמשנת רבי אהרן מאמרים ושיחות מוסר ח"ב עמוד קע"ט. 1159. משמע דלגמרי נקרע. וכ"כ בפרשת דרכים דרוש י"ג. אך הר"ן כ' דרק מיקל יסורים, אבל לא נקרע לגמרי, ועי' הע' 1174. 1160. הרי שפי' צעקה הוא לא רק הטבת מעשיו, אלא גם לדפוק על שערי רחמים בתפילה ובקשה יתירה. וכ"כ בשפ"א (טז, ד"ה ד' דברים) דצעקה הוי טפי מתפילה. ועי' בסוף הספר בענין גדר צעקה. 1161. וזה דוקא אחר גזר דין בכל השנה, אבל בעשרת ימי תשובה א"צ צעקה כל כך, אלא גם זכות קל מהני להכריע לבינוני, [ולרשע דוקא זכות גדול מכריע]. עי' רמב"ם הל' תשובה (פ"ב ה"ו) וז"ל, אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנאמר דרשו ה' בהמצאו, במה דברים אמורים ביחיד, אבל צבור כל זמן שעושים תשובה וצועקים בלב שלם הם נענין שנאמר כה' אלקינו בכל קראנו אליו עכ"ל. מלשונו נראה דגם בעשרת ימי תשובה בעי "צעקה", [ורק מעלתו היא שמתקבלת מיד], ולא משמע שזכות קל מהני, אלא בעי צעקה. 1162. דאם אין עון זה, אז מטה כלפי חסד. 1163. ר"ל דבריש דיבור הקודם מוקי הגמ' בע"א דאירע קרי, בבינוני ע"ש. 1164. אמנם בשו"ת הרשב"א (ס' ת"פ) נקט כן דמירי דמחצה עבירות כולל פושעי ישראל בגופן, ולכן אינו מטה כלפי חסד ע"ש. וכ"כ בספר אבודרהם (סדר תפלת ר"ה) בשם יש מתרצים. 1165. רבינו מק' דלמה בבינונים אינו מטה כלפי חסד בראש השנה. עי' בפנ"י (הובא לעיל הערה 1082) שכתב דמטה כלפי חסד רק ביוה"כ ולא בר"ה ע"ש, וכל קושית רבינו ליתא. ורבינו נקט כאן בקושייתו דיהיה מטה כלפי חסד בראש השנה. 1166. עי' בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' ת"פ)

אלא גם 'זכות' מהני לשנות הדין, ועי' לשון הרמב"ם הל' תשובה (פ"ג ה"ד) "נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל השנה, ונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום" עכ"ל. [והובא בחיי אדם כלל קמ"ג ע"ש]. וע"ע בלבוש (ס' תר"ב) ובביאור הגר"א שם שכתבו, דראוי לקדש את הלבנה קודם יוה"כ, דשמא הוא בינוני וע"י מצוה זו יהיה לו רוב זכויות עכ"ד. הרי דגם ע"י עשיית מצוה יכול להכריע הכף. האמנם צ"ע מהרמב"ם שם בה"ג וז"ל, "והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה" עכ"ל, משמע דוקא תשובה מהני לשנות הדין ולא מעשים טובים. [וכן רבינו יונה (שער שני אות יד) הזכיר רק 'תשובה' ע"ש, ולא הזכיר עשיית מעשים טובים, משמע דזה לא יהני להכריע הכף]. ועי' בכוכבי אור (שבס' אור ישראל, סימן ה' בד"ה אמנם) שביאר הרמב"ם, דאכן רק ע"י תשובה אפשר לתקן ולהכריע לכף זכות, דהרי עכשיו הוא זמן תשובה, וגם איתא בגמ' ברכות לד, ב במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, ולכן מצות תשובה היא מצוה גדולה מאד שהכל תלוי בה, והיא המכריע את כל שאר המצוות, משא"כ אם יעשה סתם מצוה לא יכריע לכף זכות ע"ש. הרי שתשובה עדיפי דמכריע הכף. ועי' לשון הגמ' יז, ב 'השב' בינתיים. [ומשמע דלעולם אפשר גם לעשות שאר דברים רק יתכן דלא יכריע הכף, ולכן תשובה עדיפי, אמנם לדבריו צ"ע מהרמב"ם הנ"ל בהלכה ד' שכתב שמרבים 'במעשים טובים', וצ"ע. וראיתי במפרשים, שעשיית דברים הנ"ל שהזכיר הרמב"ם הם גופה מכלל עשיית תשובה, דמראה שהוא שב, ואינו ענין מצד עצמו, ועי' בריטב"א כאן (ד"ה ומה שנאמר) בשם רבינו

י"ל לפי קצת
מפרשים
דבינוני בדין
זה, לא שייך
מטה כלפי
חסד

שונה מינים ומומרים יחד, בפ"ק דראש השנה המינים והמומרים והמוסרים יורדין לגיהנם, והשתא התוס' גורס' בשמעתין מומרים בהדי מינים. ולפי"ז קשה לי איך תליא מינים דהכא בפלוגתא דהתם, הא התם חד אמר לתיאבון מומר, להכעיס מין, וא"כ מינים למה לי דקתני, השתא מומר דאינו אלא לתיאבון נידון בדין חמור דמפרש ואזיל, מין שהוא להכעיס לא כל שכן. והא ליכא למימר דמין מיקרי בעובר להכעיס אפילו פעם אחת ואילו לתיאבון אינו מומר בפעם אחת כדפי' התוס' בפ"ק דחולין (דף יד ע"א ד"ה השוחט) גבי מומר לע"ז שאסור לאכול משחיטתו דבפעם אחת לא הוי מומר, ליתא, דהא מומר דהתם (בע"ז) בפעם אחת הוי כדאמרין התם אכל פרעוש אחד או יתוש אחד הרי זה מומר.

אבל לפירוש רש"י דהכא ניחא דמינים ומומרים דשמעתין תרי עניינא הוי. והכי נמי למאן דמפרש התם אוכל להכעיס נמי מומר הוי ומין זה העובד עבודה זרה. ואפילו תימא דמין דהכא פי' כהתם אפילו הכי תנא תרתי, דתרי עניינא הוי מין היינו עובד עבודה זרה אפילו לתיאבון, מומר דעובר על שאר מצות ולהכעיס דווקא.

רשע גמור, בדין זה צדיק מיקרי. וכן צדיק גמור כגון שנתחייב בדין זה מפני איזה עבירה, בדין זה רשע מיקרי. ובינונים היינו מי שהמשפט שלו הוא שקול¹¹⁶⁷.

ונ"ל שגם רש"י מפרש כן, דהא בסמוך גבי ג' כתות ליום הדין פי' רשעים גמורים רובם עוונות בינונים מחצה על מחצה. ומדלא פירש הכי גבי דין זה של ראש השנה, שמע מינה כדאמרן¹¹⁶⁸. ולהאי פי' ניחא לי הא דאמר בסמוך ועם צדיקים אל יכתבו זהו ספרן של בינונים והאיך קרי לבינונים צדיקים הא זה שקול במעשיו וזה זכיותו מרובים. אלא ודאי כדפירשתי, והשתא אע"פ שהוא צדיק בדין זה אינו אלא בינוני.

דף י"ז ע"א

אבל המינים. רש"י פי' אנשים אשר הפכו דברי אלקים חיים לרעה, והתוס' פירשו המינים פליגי בה רב אחאי ורבינא בפ"ב דע"ז (דף כו ע"ב) מהו מין, והתוס' התם (ד"ה סמי) כתבו בכל מקום

פי' מינים, ומק' על פי' תוס' בע"ז

תורת אריה

דלעתיד בגהינם אמר כן, [ולפי מש"כ רבינו להלן בשי' רש"י, מובן שרש"י כתב כן רק לגבי דין דלעתיד] אבל נראה דלבית הלל ה"ה לענין דין עולם הזה בראש השנה מטה כלפי חסד, ונכתב לחיים, וס"ל כר' יהודה דכולן לא נחתמין עד יוה"כ. ע"כ מהרש"א, ור"ל דאה"נ דלרבי כרוספדאי 'אינו' מטה כלפי חסד וזהו בינונים תלויים ועומדים [לראות אם יש זכות], אבל ר' יהודה פליג עליו [דכולן לא נחתמים עד יוה"כ], ובבינוני מטה כלפי חסד בראש השנה ונכתב לחיים, וביה"כ נחתם. [וורבינו עצמו כתב בריש דבריו בדרך ספק אם נדמה בית הלל לראש השנה. והמהרש"א אכן מחלק ולא מדמהו לרבי כרוספדאי]. וע"ע בתוס' יוה"כ יומא דף פו, ב ד"ה אבל הרי"ף. בספר חסידים (אות תר"ח) תי', דבינוני נידון לפי העבירות ומצוות שיש לו, והזכות [של מטה כלפי חסד] לא ישנה מצבו מבינוני, דעם מטה כלפי חסד עדיין בינוני הוא, עיי"ש. [ולכאורה לדבריו רק במחצה על מחצה ממש אז מטה כלפי חסד].¹¹⁶⁷ ור"ל למפרשים הללו אין שייך מטה כלפי חסד, דאין צדיק ורשע כאן תלוי בסך מנין הזכויות והעבירות שיש לאדם, אלא יתכן דיש לו יותר עבירות ממצות, ומ"מ בדין זה נקרא בינוני אם יש לו זכות, אמנם לא יהי מטה כלפי חסד כיון שיש לו הרבה עבירות יותר מזכויות.¹¹⁶⁸ ור"ל דרק בדין דלעתיד פירש רש"י רשעים רובם עונות, אבל רבי כרוספדאי לא מייירי ברשעים שרובם עונות רק רשע בדין

שהרא"ש הקשה לו קושיא זו למה בינוני אינו מטה כלפי חסד, והרא"ש יישב [כת' הזה של רבינו] דרבי כרוספדאי בטובות העולם הזה, ודבית הלל דרב חסד בתגמול העולם הבא, והסכים עמו הרשב"א. והוסיף דאפשר לתרץ גם [כדוחק הראשון של רבינו], דרבי כרוספדאי כשיש באותו מחצה עון פושעי ישראל בגופן, דבהא אפילו בית הלל מודו ועליו תלוין ואם זכו נכתבין לאלתר לחיים ע"כ. וכת' רבינו כ"כ בריטב"א (טז, ב ד"ה ומה שנאמר) בשם מורי נר"ו בשם רבו ז"ל, דלא זכו ממש נכתבים למיתה וליסורין כפי הראוי להם, ואין כאן רב חסד מטה כלפי חסד, שאין זה אלא בעולם הנשמות או ביום הדין הגדול שאין אחריו כלום - אבל בדין של ר"ה שאינו סוף הדין והוא בעניני עולם הזה, כל אדם נידון כפי הראוי לו עכ"ל. ועי' עוד בכס"מ (פ"ג מתשובה ה"ג) שפי' דמדה של מטה כלפי חסד מייירי רק ביום הדין של מיתה לדעת אם ילך לגן עדן או לגיהנם ע"ש. וכ"כ החיי אדם (כלל קמ"ג) וז"ל, כל זמן שהאדם חי אין הקב"ה נוהג במדתו להטות כלפי חסד לבינונים, ר"ל אם היה הכף שקול, עושה חסד ולוקח עון אחד וכו', שמדה זאת אינו נוהג אלא לאחר מותו שא"א לאדם לעשות איזה זכות, אבל בחייו אמר הקב"ה הרי הפתח פתוח ובידך לזכות באיזה מצוה, ואתה מתעצל בעצמך ומתחייב בנפשך עכ"ל. וע"ע במהרש"א (יז, א ד"ה ובה"א ורב חסד) שכתב, דרש"י מפרש דמטה כלפי חסד לגבי דין

עוונותינו שמע מינה כובש אעוונות קאי ולא אזכות, אע"פ שפירש"י יכבוש עוונותינו יכרעו בו, הא לפי"ז צריך לעקם לישנא דקרא דה"ק יכבוש כף של זכות כדי שיכריע את העוונות, ואינו במשמע דא"כ עיקר חסר מן הספר¹¹⁷¹.

ועוד קשה לי דבפ"ב דערכין (דף ח' ע"ב) משמע להדיא דכובש דרבי אליעזר נמי אעוונות קאי כמו נושא דר' יוסי בר חנינא, אלא דמר סבר כובש לעוונות עצמו, ומר סבר נושא את כף העוונות. והכי גרסינן התם פשטא דקרא דצדקתך כהררי אל במאי כתיב, אמר רב יהודה אלמלא צדקתך כהררי אל מי יכול לעמוד מפני משפטיך תהום רבה, ומוקי לה הגמ' דס"ל כרבי יוסי דאמר נושא ורבה אמר צדקתך כהררי אל מפני משפטיך פי' העוונות תהום רבה דסבירא ליה כרבי אליעזר דאמר כובש, אלמא כובש דרבי אליעזר אמשפטיך שהם העוונות קאי. ושם פי' רש"י רבי אליעזר אומר כובש הקב"ה כובש ומסתיר העוונות תחת מחיצת כסא הכבוד כדי שיכריעו הזכיות, ורבה כרבי אלעזר והכי קאמר צדקתך כהררי אל שאתה מצדיקנו במה שאתה כובש ומסתיר משפטיך דהיינו העוונות בתהום רבה, ורב יהודה כרבי יוסי ברבי חנינא והכי קאמר אלמלא צדקתך כהררי אל שאתה עושה לנו צדקה שאתה מגביה העוונות מי יכול לעמוד מפני משפטיך שהיו מכריעין עד תהום רבה.

ונראה לי הא דלא פירש"י הכי להאי כובש דרבי אליעזר אעוונות קאי שמסתירין, דא"כ היינו דתנא דבי רבי ישמעאל דאמר מעביר ראשון ראשון למאי דפי' רש"י בסמוך, והוה ליה להגמ' למימר תנא דבי רבי ישמעאל לסיוע לרבי אליעזר כדרך הגמ' לומר כן בכל מקום כה"ג, לפיכך פי' כובש דרבי אליעזר אכף של זכות¹¹⁷².

והא דתניא [כאן] ושחטא והחטיא את הרבים כגון ירבעם, למה לי שהחטיא תיפוק ליה דעבד עבודה זרה. ואע"ג דלתיאבון עבד מיראה שלא תשוב המלוכה לבית דוד כדאמר בפרק חלק (סנהדרין דף קא ע"ב), הא בעבודה זרה לתיאבון נמי מין הוא ונידון לדורי דורות. י"ל כגון ירבעם שהחטיא ולא הוא גופיה, דבלאו הכי נמי כיון דעבד עבודה זרה מין הוא. מיהו בספרים דידן לא גרס הכא מומרים, וכן הרא"ש לא גרס לה¹¹⁶⁹.

[מהשמטות]

אבל המינים והמוסרים. ריש פרק חלק (דף צ ע"א) קא חשיב במשנה וברייתא הרבה שאין להם חלק לעולם הבא ולא חשיב התם לכל הני דהכא אלא ג' מהם, והכי נמי הכא שייר הרבה מהני דהתם, וצריך טעמא למה. אלא שאין להאריך כאן בזה¹¹⁷⁰.

[מהשמטות]

ושפירשו מדרכי צבור. רש"י לא גריס לה דהיינו כל הני דלעיל. והרי"ף גרס לה. ופי' הרמב"ם בפ"ג (מתשובה הי"א) הפורש מדרכי ציבור אע"פ שלא עבר עבירה אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצות בכללן ולא נכנס בצערתן ולא מתענה בתעניתן אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ וכאלו אינו מהן אין לו חלק לעולם הבא.

[דן בפ"י רש"י כובש כף המאזנים של זכות, דפשטות כובש קאי על עונות]

רבי אליעזר אומר כובשו. פי' רש"י כובש את כף המאזנים של זכות ומכריעין את העוונות. וקשה לי הא רבי אליעזר מביא ראיה מקרא דיכבוש

❖ תורת אריה ❖

עליהם, וכן תניא בתוספתא הוסיפו עליהם המסורות בהדי אחריני עכ"ל. וע"ע בהגהות ר' אליעזר לאנדא בסוף הגמ' שיישב, דהנך דהתם אין נידונין לעולם, אבל הנך דהכא נידונין לעולם ע"ש בדבריו. 1171. ועי' ריטב"א שאכן פי' על העונות. ועי' מהרש"א בערכין שכתב דאדרבה לפי רש"י כאן נושא וכובש ענין א' הם ע"ש. 1172. עדיין צ"ע מאי אמר ר' יוסי בר חנינא, הא אמרו כבר רבי ישמעאל דמעביר עבירות. וצ"ל דנושא ומעביר שני ענינים הם. [אמנם בתוס' יוה"כ יומא פו, ב ד"ה תניא, פי' נושא שמעביר

זה שעשה איזה רשע גדול. ועי' לשון הרמב"ן בדרשתו וז"ל, המעויין שמשקלו שוה לכאן ולכאן נקרא בינוני. והר"ן הוסיף עוד שהן מכריעים עצמם לזכות או לחובה מר"ה עד יוה"כ. 1169. גרס מסורת. ובגמ' עוז והדר הביאו שבכל הדפוס כתוב ומשומדים [וידוע שהצנזורה שינתה בכל מקום 'משומד' ל'מומר', וראה בזה בס' סדר יעקב עמ' תכ"ה ערך מינים] ונשמט מחמת הצנזורה. 1170. בריטב"א (ד"ה אבל) כתב, ובפרק חלק (סנהדרין ז, א) מונה אותם שאין להם חלק לעוה"ב והא דלא מני מינין ואפיקורסים, אחר כך הוסיפו

דף י"ז ע"ב

מעביר ראשון ראשון. פרש"י עון

שבראשונים הבאים לתתם בכף מעבירו ושומטו שאם היו מחצה על מחצה כיון שחסר אחד מהן יכריעו הזכיות [ע"כ]. ולמאי דפירשתי בסמוך (בדיבור הקודם) אי אפשר לומר כן, דא"כ היינו כובש דרבי אליעזר. ועוד קשה לי לפי' רש"י מאי מעביר ראשון ראשון ב' פעמים דנקט, הא אין מדה זו דמעביר אלא גבי בינונים דמחצה עוונות ומחצה זכיות, ולא ברובא עוונות דהא אפילו עון גופיה דמעביר אינו נמחק דאי איכא רובא עונות איהו גופיה מתחשב בהדיה כדמסיק רבא¹¹⁷³, וכיון דבשקול מיירי מעביר ראשון ראשון, דמשמע דמעביר עכ"פ ב' עוונות, למה לי, בהעברת עון אחד נמי סגי דכיון דהיה שקול ונחסר עון א' הוה ליה רובא זכיות, והעברת עון שני למה לי.

פ' הרי"ף פ' מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה פ' אדם כשר ותמים בדרכיו אם נכשל

בחטא ועדיין לא בא חטא לידו מעודו, אותו החטא אין הקב"ה כותבו עליו אלא מעבירו, וכך היא מידתו של הקב"ה שלא לחייב בתחילה שנאמר (איוב לג כט) הן כל אלה יפעל אל פעמים ושלש עם גבר, ולדידיה אתי שפיר.

לא קשיא הא ביחיד הא בצבור. קשה לי הא גבי חזקיה מלך יהודה שאמר ליה הנביא כי מת אתה ולא תחיה דאמרינן בפ"ק דברכות (דף י' ע"א) דאמר לו הנביא כבר נגזר עליך גזירה, ואמר לו בן אמוץ כלה נבואתך וצא כך מקובלני אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים, ואמרינן (שם) איתמר נמי רבי יוחנן ורבי אליעזר דאמרי תרווייהו אפילו חרב חדה כו', ומסקנא הכי הוה שנקרע גזר דינו והוסיפו על חייו ט"ו שנה - וליכא למימר דהוה בעשרה ימים שביין ראש השנה ליום הכיפורים. דהא חליו היה בניסן ומיד לאחר שנקרע גזר דין שלו בו ביום אמר ליה הנביא ביום הג' תעלה בית ה' והוא היה ליל מפלת סנחריב שהיה ליל א' של פסח כדאמר באגדה (סנהדרין צד ע"א) ומייתי לה רש"י בפ' לנביאים (מלכים ב' פרק כ' פ"א)¹¹⁷⁴.

ואפשר לומר דשאני חזקיה דרב גובריה שהיה משונה מאוד במעשיו ובתורתו ושקול כמו ציבור, א"נ מלך שאני דדמי ושקול כנגד ציבור כדאמר שלמה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל אלמא שקול מלך כציבור^{1175 1176}.

* תורת אריה *

חיים משנות אחרים במתנה וכו' ע"ש. עי' בעין יצחק (ח"א פתח השער אות ג') שתירץ בשני אופנים נוספים. א- לפי מה שכתב הבינה לעיתים שיש חילוק בין תשובה מאהבה לתשובה מיראה, ודוקא תשובה מיראה אינו מועלת לבטל גזירה, י"ל דחזקיהו עשה תשובה מאהבה ולכן נתבטלה גזירתו. ב- יש חילוק בין תשובה על מצות לא תעשה לבין תשובה על ביטול מצות עשה, דדוקא תשובה על מצות לא תעשה אינה מועלת לבטל גזירה (בתשובה מיראה), ולכן בחזקיה אף אם נימא דעשה תשובה מיראת העונש שהזהירו הנביא כי מת אתה ולא תחיה, מ"מ כיון דעיקר הגזר דין שנחתם על חזקיהו היה עבור ביטול עשה דפריה ורביה, על כן היה מועיל תשובה גביה אף אחר שנחתם הגזר דין ע"ש. 1176. צ"ע מלשון הגמ' אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של 'אדם' אל ימנע עצמו מן הרחמים. משמע שלכל יחיד אפשר להתקבל תשובתו, וצ"ע. הנה עי' משך חכמה (שמואל א' טו כח) שע"פ דברי רבינו ביאר דברי שמואל לשאול קרע ה' מלכותך מעליך (שם), וא"כ שוב אין לך דין מלך, וגזר דין של יחיד אינו נשתנה ע"ש. אמנם לאידך תי' של רבינו דרב גובריה, לכאורה זה שייך גם בשאול, וצ"ע.

עבירות ע"ש, ולדבריו צ"ע דזה כרבי ישמעאל, וצ"ע. 1173. עי' רי"ף ור"ן. 1174. רבינו נקט בביאור הגמ' כאן ביחיד, דביחיד אין אופן של קבלת תפילתו בשאר ימות השנה, והנה בגמ' לקמן יח,א אמר ר' יצחק יפה צעקה בין קודם גזר דין בין אחר גזר דין, וצ"ע מגמ' כאן דביחיד אחר גזר דין אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחליין לו. וצ"ל דאכן זה מחלוקת הסוגיות. וכן נקט בערוך לנר יבמות (דף קה,א ד"ה הא ביחיד) דיש מח' הסוגיות בדף יח,א גופא דקודם ברייתא דר' יצחק איתא דביחיד אינו חוזר ע"ש. [אמנם עי' בר"ן שפי' ר' יצחק דמיקל יסורים, וכ"כ בפרשת דרכים (דרוש י"ג ד"ה עוד נראה שיש) דגם ביחיד אפשר להשתנות קצת לאחר זמן ע"ש, וא"כ אינו סתירה, דכוונת ר' יצחק הוא מחילה במקצת.] ועי' לעיל הע' 1159. ועי' בסוף הספר בענין יחיד וציבור. 1175. עיין בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן קמח) שג"כ כ' [בנוגע לקו' אחרת] דהיה מלך וכציבור דמי. וא"ש חזקיה ע"ש. וע"ע בערוך לנר (יבמות דף קה,א ד"ה הא ביחיד) שיישב, לענ"ד י"ל כיון דכתיב הנני מוסיף על ימך, לא ה' בזה בטילת גזר דין כיון שהי' גזר דין שימיו יכלו בעת ההיא וכן היה, רק שניתן לו הוספת

אל רחום וחנן, אמר רב יהודה ברית כרותה ליי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם. מדאמר רב יהודה אאל רחום וחנן להא דברית כרותה ליי"ג מדות, משמע דבכאן מתחיל מנין יי"ג מדות. וזה שלא כדברי התוספות שפירשו שהמנין מתחיל או מהשם הראשון של ה' ה' או מן השני¹¹⁷⁷.

דף י"ח ע"א

ר' אלעזר אמר כאן קודם גזר דין. נראה לי דס"ל לר' אלעזר כהני תנאי דאמר אדם נידון בכל יום או בכל שעה. דאי כמ"ד אדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכיפורים, הא איהו אדרבי מאיר קאי דאמר שנים שעלו למטה וחולין שוין וכן שעלו לגרדום לידון, ומשמע שעלו למטה או לגרדום ביום אחד ובפרק אחד, היכי משכחת לה שיהא לזה קודם גזר דין ולזה לאחר גזר דין, הא גזר דין של כל עולם ביום אחד ובפרק אחד הוא. אלא ודאי כדאמרן.

[סוגיא דקידוש החודש]

[דן דיוצאין אמלא וחסר]

ע"ל ששה חדשים שלוחין יוצאין. משמע דמילתא פסיקתא היא דבין אמלא בין אחר

שיוצאין
אמלא וחסר

יוצאין. וכן פירש"י שמודיעים לגולה יום שקידשוהו אם ביום ל' וחדש שעבר חסר או ביום ל"א וחדש שעבר מלא.

מק' דיצאו
רק אחר

וקשה לי ליפקו אחר לחוד ולא אמלא, וממילא ידעי מדלא נפקו דמלא הוא, והכי נמי אמר בפ"ב (דף כב ע"ב) בראשונה היו משיאין משואות דאחר עבדי ואמלא לא. וממילא ידעי מדלא עבדי, דמלא הוא¹¹⁷⁸.

בשלמא איפכא לא קשיא לי דליפקו אמלא ולא אחר ומדלא נפקו ממילא ידעי דחסר הוא. דא"כ אותן הרחוקים מבית הועד של מקדשי החדש עד שאין שלוחים מגיעין אצלם עד ערב יו"ט לא ידעי אי חסר הוא, והאי דלא באו שלוחים משום דאחר לא נפקי, או שמא מלא הוא וזמן הגעת השלוחים לבא עדיין לא הגיע עד למחר. אבל הא ודאי תקשה דליפקו אחר ולא אמלא ומדלא באו ע"כ מלא הוא, דאי חסר כבר הגיע זמן השלוחים לבא.

מתוך כל
היכא דאיכא
לברר
מבררין

וי"ל כל היכא דאיכא לברורי מבררין ולא סמכין אהא דממילא ידעי^{1179 1180}. ולא דמי להאי דמשואות דסמכין אהא דממילא ידעי, דשאני התם דלא אפשר דנעבד נמי אמלא כדאמר התם גזרה משום ראש חודש שחל בערב שבת, תדע דהתם (דף כג ע"א) נמי פריך ולעביד בין אמלא ובין אחר וכי מיקלע ראש חודש חסר בערב שבת לא לעביד, ומשני אפילו הכי אתי למיטעי [ע"כ]. הא לאו הכי הוי עבדי אתרווייהו, אע"ג דסגי בחדא, שמע מינה כל היכי דאפשר לברורי מבררין להדיא.

❖ תורת אריה ❖

היום דוקא אין לחוש לקלקול. מיהו לקמן (יטב) בתוס' ד"ה מתני' דלא כרבי, משמע כסברת הטורי אבן [דלא חיישינן שיטעו לומר שמא נתעכבו השלוחים בדרך]. אך הריטב"א שם חולק בזה ע"ש. ע"כ משפת אמת. וכ"כ בספר הזכרונות (לרבי צדוק הכהן) עמוד מט. וע"ע בספר עבודת דוד (עמוד קמח). [ובמש"כ השפ"א דהטורי אבן לא חשש לתקלת שליח, רבינו לקמן בדף כב, ד"ה בא אחד בסוף העולם, כתב, דיתכן אונס השליח ע"ש. ואפשר דשם הוא ממש מקרה בעלמא דהיה תקלת שליח, אבל כאן מיירי באופן קבוע האם יש לחוש לתקלה, ע"ז כתב דאין לחוש, וע"י]. ¹¹⁷⁹ ובטעם הדבר כתב לקמן בד"ה על אלול, מפני חומר המועדות, גם שמסורים לכל עמי הארץ ונשים לא רצו לסמוך אסתמא ע"ש. [וכ"כ גם לקמן יטב, ריש ד"ה

¹¹⁷⁷. רוב הראשונים מחשבים מה', אמנם כדברי רבינו כבר כ' המאירי כאן שכן נקטו גדולי הפוסקים, והיינו הר"ח והרי"ף. וכן היא שיטת הזוהר (אדרא רבה פ' נשא) דמתחיל מא-ל. והאריז"ל והגר"א (שה"ש ד' יג) נקטו כוותיה וכן הוא מנהג הספרדים. והחיד"א בפתח עינים כאן כתב ע"ד רבינו, "עם שיש לדחוק קצת לדעת התוס', הנאני שהוא דקדוק נכון לומר שהש"ס מסכים והולך לסברת הזוה"ק והרב האריז"ל". וע"ע בסוף הספר. ¹¹⁷⁸ בשפת אמת (סוף ד"ה בגמ' על תשרי) כתב, ונראה דלא דמי להתם, די"ל דבבוא הזמן שרגילין השלוחין לבוא ולא באו לא יסמכו ע"ז, דיאמרו שמא היה להם איזה עיכוב בדרך, ויסבור דלעולם הוא חודש חסר, ולכן יש לשלוח ולהגיד בפירוש שהחודש מעובר, משא"כ בהא דמשיאין משואות דמסור לב"ד בזה